

Kommunal- og moderniseringsdepartementet

Postboks 8112 Dep
0032 OSLO

Deres ref:

Vår ref: 2020/56283-2

Arkivkode: 70

Dato: 04.11.2020

1. Bufdirs innspill til regjeringens handlingsplan om FNs bærekraftsmål

Innhold

1. Bufdirs innspill til regjeringens handlingsplan om FNs bærekraftsmål	1
1.1 Oppsummering av Bufdirs innspill	2
1.2 Om Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir).....	3
1.3 Direktoratets innspill til handlingsplanen	3
1.3.1 Likestilt gjennomføring av FNs bærekraftsmål for diskriminerte grupper og barn.....	3
1.3.1.1 Generelt om prinsippet «leave no one behind» og likestilt gjennomføring	4
1.3.1.2 Hvordan ivareta barn i gjennomføringen av bærekraftsmålene?	4
1.3.1.3 Arbeid i Bufdir som kan bidra til likestilt oppnåelse av bærekraftsmålene.....	5
1.3.1.4 Bufdirs forslag til innsats.....	6
1.3.2 Beskrivelse av status knyttet til utvalgte mål	8
1.3.2.1 Mål 1: Utrydde fattigdom	8
1.3.2.2 Mål 3: God helse	10
1.3.2.3 Mål 4 God utdanning - Sikre inkluderende, rettferdig og god utdanning og fremme muligheter for livslang læring for alle.....	13
1.3.2.4 Mål 5 Likestilling mellom kjønn – Oppnå likestilling og styrke stillingen for jenter og kvinner i samfunnet	15
1.3.2.5 Mål 8 Anstendig arbeid og økonomisk vekst	20
1.3.2.6 Mål 11 Bærekraftige byer og lokalsamfunn.....	23
1.3.2.7 Mål 12: Ansvarlig forbruk og produksjon, 13: stoppe klimaendringene, 14: livet i havet og 15: livet på land.....	25
1.3.2.8 Mål 16: Fred, rettferdighet og velfungerende institusjoner.....	25
2. Kildeliste	29

1.1 Oppsummering av Bufdirs innspill

Det vises til regjeringens nettside om bærekraftsmålene og oppfordringen om å gi innspill til handlingsplanen om bærekraftsarbeidet. Dette dokumentet inneholder Barne-, ungdoms- og familiedirektoratets (Bufdirs) innspill til handlingsplanen.

Bufdir har valgt å omtale utvalgte mål i sitt innspill til handlingsplan for bærekraftsarbeidet. Bakgrunnen for utvalget er at noen av målene er særlig relevante for direktoratets virksomhet for likestilling, oppvekt, barns rettigheter og for å forebygge vold. Direktoratet vil imidlertid understreke at alle målene berører likestilling og barn.

Bufdir har kommentert målene 1 utrydde fattigdom (og 10 redusere ulikhet), 3 god helse, 4 god utdanning, 5 likestilling mellom kjønn, 8 anstendig arbeid og økonomisk vekst, 11 bærekraftige byer og lokalsamfunn, 12, 13, 14 og 15 (samlet) klima og miljø, 16 fred, rettferdighet og velfungerende institusjoner.

Høringsinnspillet beskriver først og fremst **status** når det gjelder oppnåelse av bærekraftsmålene for diskriminerte grupper og barn, sett opp mot befolkningen generelt. Generelt viser direktoratets gjennomgang at diskriminerte grupper og barn ligger etter når det gjelder oppnåelse av bærekraftsmålene, særlig mht. økonomi, utdanning, arbeid og vold. Statusbeskrivelsen bygger på Bufdirs statistikk knyttet til ulike diskrimineringsgrunnlag, tall fra SSB, livskvalitetsundersøkelsen 2020 (SSB 2020) og Bufdirs kommuneindikatorer.

I tillegg synliggjør dokumentet viktige innsatser og større pågående arbeider i Bufdir som forventes å bidra til en likestilt oppnåelse av bærekraftsmålene innen 2030. Dokumentet inneholder ikke en fullstendig opplisting av pågående tiltak og arbeider som er relevante for bærekraftsmålene. Vi prioriterer å peke på noen hovedtrekk i direktoratets virksomhet, tjenester, arbeid med menneskerettighetene, oppfølging av regjeringens handlingsplaner, kunnskapsutvikling og formidling og tilskuddsforvaltning som bidrar til oppnåelse av bærekraftsmålene.

Bufdir foreslår også viktige innsatser fremover som kan bidra til at bærekraftsmålene nås på lik linje for alle borgere. Innsatser som anbefales er:

1. Gjennomføre barnevernreformen og kompetanseløftet i kommunene.
2. Sikre at barn, kvinner og menn, etniske minoriteter, personer med nedsatt funksjonsevne og lhbtqi-personer etc. blir hørt i gjennomføringen av bærekraftsmålene, og at effekten av alle tiltak og økonomiske bevilgninger som iverksettes for å oppnå målene vurderes ut fra (positive og negative) effekter de har for disse gruppene.
3. Å øke innsatsen mot diskriminering og diskriminerende barrierer i arbeidslivet ved å sikre effektiv gjennomføring av arbeidsgivers plikt til å jobbe aktivt for likestilling i arbeidslivet.
4. Å styrke helsetjenestetilbudet til personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling og deres foresatte og øke kompetansen om kroppslig kjønns mangfold i spesialisthelsetjenesten og primærhelsetjenesten

5. Å styrke innsatsen for en inkluderende og likestilt skole gjennom å sikre universell utforming av skolebygg og IKT som brukes i skolen, samt en fortsatt innsats for å motvirke kjønnsdelte utdanningsvalg og yrkesvalg.

6. Øke innsatsen for å motvirke fattigdom i familier med vedvarende lavinntekt gjennom å styrke barnefamiliens økonomi og sikre like muligheter i oppveksten for alle uavhengig av familiens økonomi.

1.2 Om Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir)

Bufdir er et statlig direktorat som styres av to departementer – Barne- og familiedepartementet (BFD) og Kulturdepartementet (KUD). I tillegg mottar vi oppdrag fra Kunnskapsdepartementet (KD) og Justis- og beredskapsdepartementet (JD) og Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD).

Bufdir har ansvar for områdene barnevern, barn, ungdom og oppvekst, adopsjon, familievern, likestilling og ikke-diskriminering, samt forebygging av vold og overgrep i nære relasjoner.

Bufdir er faglig rådgiver, iverksetter av vedtatt politikk, forvalter av lov og regelverk, samt etatsstyrer. Direktoratet er faglig rådgiver for departementene og et kunnskaps- og kompetanseorgan på sine ansvarsområder og for sektoren, andre offentlige virksomheter og allmenheten. Bufdir skal utarbeide og innhente kunnskap på sine ansvarsområder og benytte og formidle kunnskap i form av råd, faglige anbefalinger og retningslinjer, nøkkeltall, statistikk og analyser.

Bufdir har ansvar for å gjennomføre vedtatt politikk på direktoratets fagområder ved konkretisering og iverksetting av tiltak, prosjekter, handlingsplaner mv., og videreutvikle egne virkemidler på grunnlag av relevant kunnskap og spille inn til policyutvikling på aktuelle politikkområder.

Bufdir har ansvar for aktivt å arbeide for regelverksetterlevelse i sektor, bl.a. gjennom å tolke og forvalte barnevernloven.

1.3 Direktoratets innspill til handlingsplanen

1.3.1 Likestilt gjennomføring av FNs bærekraftsmål for diskriminerte grupper og barn

1.3.1.1 Generelt om prinsippet «leave no one behind» og likestilt gjennomføring

FNs arbeid med å gjennomføre menneskerettighetene har vist at enkelte grupper står i fare for å bli diskriminert i den nasjonale gjennomføringen og ivaretagelsen av grunnleggende rettigheter. Rettighetene har blitt mangelfullt oppfylt på grunn av kjønn, etnisitet, religion, livssyn, funksjonsnedsettelse, seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og alder og andre forhold.

I praktiseringen og gjennomføringen av FNs bærekraftsmål er det underforstått at målene skal gjennomføres på en likestilt måte for hele befolkningen. I internasjonal sammenheng omtales dette ofte som prinsippet om «leave no one behind». Flere av FNs bærekraftsmål og delmål presiserer i tillegg at bærekraftsmålene skal gjennomføres på ikke-diskriminerende måte, blant annet 1b (kjønn), 4.5, 4a, 5, 8.5, 8.8, 9.1, 11.2, 11.7 og 16b.

Bufdir mener at det i den nasjonale gjennomføringen av bærekraftsmålene er spesielt viktig at innsatser og tiltak utformes slik at målene innfris på lik linje for hele befolkningen. For å oppnå dette er det viktig å ha god oversikt over status med tanke på likebehandling, og utrede konsekvenser for likestilling og diskriminering for de tiltak som planlegges. Hele befolkningen har rett til likeverdige tjenester.

Likestilling handler både om formell likestilling, at regler og lover skal gjelde likt for alle (mulighet), og reell likestilling, dvs at ulike grupper av befolkningen skal ha like gode levekår (resultat). I norsk sammenheng omtales likestilling som like reelle muligheter. I likestillings- og diskrimineringsloven defineres likestilling som likeverd, like muligheter og like rettigheter. Likestilling forutsetter tilgjengelighet og tilrettelegging.

I arbeidet for likestilling er Bufdirs innsats særlig rettet mot å bygge ned diskriminerende barrierer i samfunnet. Dette kan være barrierer i form av holdninger, språk, organisatoriske og administrative forhold, fysiske barrierer eller utilgjengelig IKT. Tiltakene for å bygge med samfunnsskapte barrierer ses i sammenheng med individstøttende tiltak. Likestilling er en sektoroverskridende målsetting. Bærekraftsmål nr. 17 om samarbeid for å nå målene er et sentralt utgangspunkt for arbeidet med likestilling. Dette dreier seg både om å koordinere tiltak og innsatser, og om å sikre en felles forståelse for nasjonal politikk for likestilling.

1.3.1.2 Hvordan ivareta barn i gjennomføringen av bærekraftsmålene?

Barn i Norge skal sikres gode og trygge oppvekst- og levekår. Alle skal ha likeverdige tilbud og muligheter. Foreldre har plikt til å ta vare på sine barn på en god måte. Dersom de ønsker det, skal de få tilbud om foreldrestøtte og foreldreveiledning. Gode oppvekstvilkår skal sikres gjennom velferdsordninger (foreldrepenger, barnetrygd og kontantstøtte) og universelle tjenester (helsestasjon, barnehage og skoler) som reguleres av lovverk. Barn har særlige rettigheter gjennom barneloven, barnevernsloven, opplæringsloven og barnehageloven. Barnevernet og forebyggende tiltak skal beskytte barn fra omsorgssvikt, vold og seksuelle overgrep.

Barn skal ikke utsettes for diskriminering på bakgrunn av kjønn, funksjonsnedsettelse, seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og kjønnskarakteristika samt etnisitet, religion og livssyn. Barn skal vokse opp i et universelt utformet samfunn.

FNs barnekonvensjon gir barn og unge under 18 år et særskilt menneskerettighetsvern i Norge. Staten er pålagt å treffe alle egnede lovgivningsmessige, administrative og andre tiltak for å gjennomføre de rettighetene som følger av barnekonvensjonen.

Alle bærekraftsmålene er relevant for barn og kan kobles til artikler i FNs barnekonvensjon (<https://www.unicef.org/media/60231/file>).

1.3.1.3 Arbeid i Bufdir som kan bidra til likestilt oppnåelse av bærekraftsmålene

Barnevernet og familievernet er viktig for å beskytte barn mot vold og overgrep, sikre barns rettigheter og barns selvbestemmelse og medvirkning. Dette er relevant for flere av bærekraftsmålene.

I tillegg til å styre barnevernet og familievernet har Bufdir har ansvaret for flere generelle og sektoroverskridende innsatser som kan bidra til at bærekraftsmålene oppnås på en likestilt måte for alle borgere.

Direktoratet jobber med utgangspunkt i, og for å spre informasjon om FNs menneskerettighetskonvensjoner som skal sikre en likestilt gjennomføring av grunnleggende rettigheter for alle borgere. Dette gjelder særlig FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne og Barnekonvensjonen, men også Kvinnediskrimineringskonvensjonen og Rasediskrimineringskonvensjonen.

Bufdir følger opp flere av regjeringens handlingsplaner som skal sikre likestilling av diskriminerte grupper:

- Trygghet, mangfold, åpenhet. Regjeringens handlingsplan mot diskriminering på grunn av seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk
- Et samfunn for alle – Likestilling, demokrati og menneskerettigheter. Regjeringens handlingsplan for likestilling av personer med funksjonsnedsettelse 2020–2025
- Regjeringens handlingsplan for universell utforming 2015-2019 (forlenget tom 2020)
- Regjeringens handlingsplan mot rasisme og diskriminering på grunn av etnisitet og religion 2020–2023
- Handlingsplan mot diskriminering av og hat mot muslimer

Bufdir sikrer at tiltakene i handlingsplanene gjennomføres på en koordinert måte i direktoratene, koordinerer rapporteringen på gjennomføringen av tiltak og kartlegger utviklingen og erfaringer med tanke på innspill til kommende handlingsplaner.

I tillegg har Bufdir ansvaret for en rekke tiltak under:

- Regjeringens strategi «Like muligheter i oppveksten Regjeringens samarbeidsstrategi for barn og ungdom i lavinntektsfamilier (2020–2023)»
- Opptrappingsplanen mot vold og overgrep (2017-2021)
- «Retten til å bestemme over eget liv. Handlingsplan mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse (2017-2020).
- Handlingsplan mot voldtekt (2019-2022)
- Trygge foreldre – trygge barn Regjeringens strategi for foreldrestøtte (2018–2021).

Som fagdirektorat jobber Bufdir også med å innhente og utvikle kunnskap om oppvekst, barnevern og situasjonen for diskriminerte grupper (https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/). Dette skjer blant annet gjennom et samarbeid med SSB om å utvikle indikatorer for likestilling og innhente statistikk. Kunnskapen formidles på Bufdirs nettsider og i andre sammenhenger. Direktoratet har utviklet indikatorer som viser likestillingstilstand knyttet til kjønn, funksjonsnedsettelse, seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og kjønnskarakteristika og etnisitet og religion.

Kulturdepartementet har gitt Bufdir i oppdrag å gi veiledning til myndighetene om hvordan de kan jobbe aktivt, målrettet og planmessig for å fremme likestilling og hindre diskriminering, jf. likestillings- og diskrimineringsloven § 24. For å løse dette oppdraget jobber direktoratet med å utvikle indikatorer som kan vise status når det gjelder likestilling innenfor utvalgte sektorer. I januar vil direktoratet publisere likestillingsindikatorer for sektorene landbruk, kultur, helse og utdanning på Bufdirs nettsider.

I tillegg til barnevernet og familievernnet driver Bufdir en rekke veiledningstjenester som skal ivareta familier, barn, unge og utsatte grupper.

- Ung.no er statens informasjonskanal for ungdom og har en spørsmåls- og svartjeneste der ungdom kan spørre om det de lurer på. Målgruppa er ungdom 13–20 år. Ung.no skal gi ungdom lett tilgang på kvalitetssikret informasjon og veiledning ulike temaer, inkludert kropp, helse, sex, følelser, identitet, venner og familie.
- I 2020 igangsatte regjeringen et forsøk med fritidskortordninger. Fritidskortordningen skal bidra til å dekke deltakeravgift til faste, organiserte fritidsaktiviteter for barn og unge fra 6 til fylte 18 år. Bufdir har fått ansvar for forsøket, utredning og arbeid med tekniske løsninger
- Bufdir utviklet modellen TryggEst¹, som kan beskrives som et «voksenvern» for personer som i liten eller ingen grad er i stand til å beskytte seg selv. Personer med fysisk, psykisk eller kognitiv/intellektuell funksjonsnedsettelse, høy alder/demens, rusproblemer eller sykdom, kan være eksempler på dette. TryggEst er en modell kommunene kan bruke for å forebygge, avdekke og håndtere vold og overgrep mot de mest sårbare voksne i samfunnet. TryggEst skal blant annet sikre at saker blir avdekket, at saker ikke blir oversett eller glemt, og at den utsatte blir ivaretatt i et samarbeid mellom aktuelle tjenester.

Bufdir forvalter flere tilskuddsordninger som er relevante for oppnåelse av bærekraftmålene, se https://bufdir.no/Tilskudd/Soke_om_tilskudd/. Bufdir forvalter både tilskudd til organisasjoner og stiftelser og tilskudd til prosjekter og formål som bidrar til direktoratets samfunnsoppdrag.

1.3.1.4 Bufdirs forslag til innsats

Bufdir anbefalinger om videre innsats:

1. Barnevernet er viktig for å oppnå mål 16 om fred, rettferdighet og velfungerende institusjoner. Barnevernreformen er viktig for å sikre et robust og fremtidsrettet barnevern. Reformen skal gi mer

¹ <https://bufdir.no/vold/TryggEst/>

ansvar til kommunene på barnevernsområdet, og styrke kommunenes forebyggende arbeid og tidlig innsats. Målet er at endringer i barnevernet skal bidra til at flere utsatte barn og familier får den hjelpen de trenger på et tidlig tidspunkt. Kommunene skal styrke arbeidet med tidlig innsats og forebygging. Samtidig skal hjelpen bli bedre tilpasset barn og familiers behov. Rettsikkerheten til barn og familier skal bli godt ivaretatt og ressursbruken og oppgaveløsningen i barnevernet skal bli mer effektiv.

2. Sikre at barn, kvinner og menn, etniske og religiøse minoriteter, personer med nedsatt funksjonsevne og lhbtqi-personer etc. blir hørt i gjennomføringen av bærekraftsmålene, og at effekten av alle tiltak og økonomiske bevilgninger som iverksettes vurderes ut fra (positive og negative) effekter de har for disse gruppene – på kort og lengre sikt. Bufdir foreslår at det gjennomføres en likestillingsanalyse av alle tiltak under disse målene – der også hensyn til barn ivaretas.
3. Å bekjempe diskriminering i arbeidslivet er et svært viktig tiltak for å nå mål 1 om å utrydde fattigdom og mål 8 om anstendig arbeid og økonomiske vekst er. Bufdir anbefaler en økt innsats for å bygge med diskriminerende barrierer i arbeidslivet. Likestillings- og diskrimineringsloven § 26 pålegger arbeidsgivere å jobbe aktivt, målrettet og planmessig for å fremme likestilling, hindre diskriminering. Bufdir jobber med å utarbeide veiledning og maler til pliktene i likestillings- og diskrimineringsloven §§26 og 26a, for å sikre en effektiv gjennomføring av loven. Bufdir anbefaler at regjeringen styrker innsatsen for å implementere pliktene gjennom kunnskapsutvikling, kunnskapsspredning, veiledning, gode tekniske verktøy for arbeidsgivere og integrering mot andre offentlige systemer.
4. Bufdir mener det er behov for å styrke helsetjenestetilbudet til personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling og deres foresatte og øke kompetansen om kroppslig kjønns mangfold i spesialisthelsetjenesten og primærhelsetjenesten. Vi anbefaler kompetansehevingstiltak overfor spesialisthelsetjenesten, primærhelsetjenesten og helseutdanningene om kjønnsinkongruens. Direktoratet anbefaler videre at helsesektoren gjør en oppdatering i kodeverket som benyttes i primærhelsetjenesten, slik at det opprettes egne koder for kjønnsinkongruens.
5. God utdanning er avgjørende for like muligheter som barn og senere i livet. Bufdirs gjennomgang viser at ikke alle barn har likestilt tilgang til en god utdanning, selv om lik rett til utdanning er en viktig menneskerettighet. Bufdir mener at regjeringen må styrke innsatsen for å sikre alle barn likestilte muligheter til en utdanning av god kvalitet i nærmiljøet. Universell utforming av skolebygg og IKT i skolen er avgjørende for en likestilt mulighet til utdanning. Bufdir anbefaler videre at regjeringen styrker innsatsen mot diskriminerende holdninger og trakassering i skolesammenheng, og motvirke kjønnsdelte utdanningsvalg.
6. Familiens økonomiske levekår har stor betydning for barns oppvekstvilkår, både hvordan de har det i barndommen, og hvordan det går senere i livet. Økonomiske levekår er en bakenforliggende faktor som påvirker alt fra deltakelse på viktige samfunnsarenaer til helse. Like muligheter for alle barn og unge uavhengig av familiens økonomi er viktig for å sikre at barn og unge får gode oppvekstvilkår og et godt liv, og for å forebygge at de forblir i lavinntekt i voksen alder. Bufdir anbefaler derfor at regjeringen styrker innsatsen for å løfte barn og unge ut av lavinntekt gjennom

å bedre levekårene til barnefamiliene og styrke innsatsen for like muligheter for alle barn uavhengig av familiens økonomi.

Bufdirs anbefalinger er basert på kunnskap om situasjonen for diskriminerte grupper og barn. Vi vil i det følgende gi en beskrivelse av **status** når det gjelder oppnåelse av enkelte av bærekraftsmålene for diskriminerte grupper og barn, sett opp mot befolkningen generelt. Direktoratet har gjort et utvalg av mål som vi har omtalt som er særlig relevante for direktoratets virksomhet, selv om alle målene berører likestilling og barn.

1.3.2 Beskrivelse av status knyttet til utvalgte mål

1.3.2.1 Mål 1: Utrydde fattigdom

Det store flertallet i Norge har høy levestandard og gode levekår. Likevel er det slik at en betydelig andel av befolkningen har økonomiske ressurser som avviker betydelig fra det generelle inntektsnivået i samfunnet (regjeringen.no, 2020). I vår statusbeskrivelse vil vi konsentrere oss om delmål *1.2 Halvere fattigdom*, men også kommentere kort for delmål *1.3 Innføre nasjonalt tilpassede sosiale velferdsordninger*. Det er ingen offisiell definisjon av fattigdom i Norge. Dette må belyses indirekte ved hjelp av relaterte indikatorer, som vedvarende lavinntekt (SSB, 2020).

Teksten under dette målet er også relevant for mål 10, mindre ulikhet.

Beskrivelse av status

Delmål 1.2 er å halvere fattigdom.

SSB bruker andel personer med vedvarende lavinntekt som indikator for dette delmålet. I perioden 2016-2018, er det 9,8 prosent av befolkningen lever med vedvarende lavinntekt. Dette er en økning på 1,6 prosentpoeng fra ti år tidligere (SSB, 2020).

I et likestillingsperspektiv, er det utfordringer når det gjelder vedvarende lavinntekt. Selv med høy yrkesdeltakelse, mer fulltidsarbeid enn før og høyere utdanning blant kvinner, tjener kvinner mindre og har færre økonomiske ressurser enn menn. De siste 20 årene har kvinner vært i flertall i gruppen av personer med lavinntekt. Eneforsørgere har økt risiko for lavinntekt, og om lag fire av ti barn med lavinntekt har en eneforsørger, som i hovedsak er kvinner. (Bufdir, 2020).

Personer med innvandrerbakgrunn har også i større grad økonomiske utfordringer enn befolkningen ellers. Andelen personer som tilhører en husholdning med årlig lavinntekt er mye større blant innvandrere enn i befolkningen som helhet. Det er variasjoner etter landbakgrunn (Bufdir, 2020).

Det finnes ikke systematisk statistikk over den samiske befolkningen, og det er derfor vanskelig å gjøre gode undersøkelser av samers økonomiske situasjon. Det vi har av forskning og statistikk, tyder imidlertid på at også samer er utsatt for lavinntekt. Bruttoinntektene er betydelig lavere i samiske områder enn i

landet som helhet. Vi mangler forskningsbasert kunnskap om økonomien til de nasjonale minoritetene (Bufdir, 2020).

Vi mangler også god statistikk om lavinntekt blant lhbtqi-personer, men en levekårsstudie fra 2013 indikerer at homofile menn og lesbiske kvinner har samme eller høyere arbeidsdeltakelse som heterofile menn og kvinner. Bifile kvinner har lavest arbeidsdeltakelse, men har også den høyeste andelen som er i studier (Bufdir, 2020).

Personer med nedsatt funksjonsevne er oftere enn andre mottakere av overføringer fra folketrygden som hovedinntektskilde, og har lavere sysselsettingsgrad enn befolkningen for øvrig. Videre har mange høye helse- og ekstrautgifter knyttet til funksjonsnedsettelsen. Dette har konsekvenser for den økonomiske situasjonen (Bufdir, 2020)

En studie av livskvalitet i befolkningen, viser at grupper med diskrimineringsvern er mindre tilfredse med egen økonomiske situasjon (Støren, Rønning, & Gram, 2020). Nedenfor viser vi andelen som oppgir at de er lite fornøyde med sin økonomiske situasjon:

- Befolkningen i alt: 31 %
- Kvinner i alt: 32 %
- Menn i alt: 31 %
- Innvandrere: 39 %
- Norskfødte med innvandrerforeldre: 47 %
- Personer med nedsatt funksjonsevne: 42 %
- Ikke-heterofile: 48 %

Det har over tid vært en økning i antall barn som lever i husholdninger med vedvarende lavinntekt. Barn har i Norge gått fra å være en gruppe med lav risiko for lavinntekt til en gruppe med høyere risiko for lavinntekt enn befolkningen som helhet. I perioden 2016-2018 bodde 11,3 prosent av alle barn i Norge i en husholdning med vedvarende lavinntekt. Dette er en økning fra en andel på 7,6 prosent i perioden 2006-2008 (Bufdir, 2020). Dette utgjør rundt 111 000 barn. Barn med innvandrerbakgrunn utgjør litt over halvparten, men økningen gjelder både barn med og uten innvandrerbakgrunn

Utviklingen skyldes i hovedsak et større innslag av barnefamilier med innvandrerbakgrunn som har svak yrkestilknytning. Barn med innvandrerbakgrunn er overrepresentert i lavinntektsgruppen og utgjør over halvparten av barna som har vedvarende lavinntekt. Nesten fire av ti barn med innvandrerbakgrunn tilhørte en husholdning med vedvarende lavinntekt i 2018 (SSB, 2020).

At familien har lav inntekt, behøver ikke i seg selv å gå utover barns livskvalitet i oppveksten. Barnefamiliene som lever med vedvarende lavinntekt, er en mangfoldig gruppe. Mange av disse klarer seg bra og evner å gi barna god omsorg innenfor trangere økonomiske rammer enn det som er vanlig. Samtidig finnes det foreldre i lavinntektsgruppen som sliter med å dekke barnas grunnleggende behov.

Kunnskapsoppsummeringen fra OsloMet (2018) om barn i lavinntektsfamilier viser at barn og unge som vokser opp i familier med lavinntekt og særlig de i vedvarende lavinntekt, har dårligere helse enn barn og unge som vokser opp i familier med høyere inntekt. Sammenhengen mellom oppvekst i lavinntekt og dårlig helse er tydeligere for ungdom enn barn, og er særlig knyttet til psykisk helse. Vedvarende anstrengt familieøkonomi er en belastning for familier. Familiestress kan påvirke foreldrepraksis og foreldrestil, som igjen kan ha uheldige utfall for barn og unges psykiske helse.

Delmål 1.3 er å innføre nasjonalt tilpassede sosiale velferdsordninger.

Når det gjelder delmål 1.3 om å innføre nasjonalt tilpassede sosiale velferdsordninger, har SSB brukt «andel av befolkningen, 67-74 år, som får alderspensjon» som en indikator for dette. Denne indikatoren viser at 98 prosent av alle i alderen 67-74 år får alderspensjon.

Det er tilnærmet ingen forskjeller i andelen kvinner og menn som er alderspensjonister. Det er imidlertid store forskjeller i hva kvinner og menn får i pensjon. I snitt fikk kvinner utbetalt 217 408 i alderspensjon i 2019, mens menn fikk 272 492 (NAV, 2020). Som en del av likestillingskampanjen «Hun investerer» påpeker DNB at 86 prosent av alle minstepensjonister er kvinner (DNB/SSB/Menon/NAV, 2019).

1.3.2.2 Mål 3: God helse

Det norske helsesystemet er godt utviklet, og den generelle helsetilstanden for nordmenn er god. Forventet levealder er relativt høy både for menn og kvinner. God helse henger sammen med sosiale forhold som trygge oppvekstvilkår, helsefremmende barnehager og skoler, trygge nærmiljø og gode forhold i arbeidslivet. Helse påvirkes også av levevaner som kosthold, fysisk aktivitet, tobakk og alkohol. Videre er trygt drikkevann, ren luft og beskyttelse mot skadelige stoffer viktig for god helse.

I Norge er arbeidet med oppfølgingen av bærekraftsmål 3 konsentrert om delmålene om smittsomme og ikke-smittsomme sykdommer, psykisk helse, forebygging og behandling av rusmiddelproblemer og tobakksbruk. I tillegg skal vi redusere sykdom og død forårsaket av farlige kjemikalier og luftforurensning.

Relevante delmål knyttet til Bufdirs likestilling og barns rettigheter er særlig 3.4) Innen 2030 redusere prematur dødelighet forårsaket av ikke-smittsomme sykdommer med en tredel gjennom forebygging og behandling, og fremme mental helse og livskvalitet, 3.5) Styrke forebygging og behandling av rusmiddelmisbruk, blant annet misbruk av narkotiske stoffer og skadelig bruk av alkohol, 3.6) Innen 2020 halvere tallet på dødsfall og skader i verda som skriver seg fra trafikkulykker, 3.7) Innen 2030 sikre allmenn tilgang til tjenester som er knyttet til seksuell og reproduktiv helse, inkludert familieplanlegging og tilhørende informasjon og opplæring, og sikre at reproduktiv helse blir innarbeidd i nasjonale strategier og program og 3.8) Oppnå allmenn dekning av helsetjenester, inkludert ordninger som verner mot økonomiske konsekvenser, og allmenn tilgang til grunnleggende og gode helsetjenester og trygge, verksame og nødvendige medisiner og vaksiner av god kvalitet og til en overkommelig pris

Helse henger sammen med en rekke variabler, og likestilling må være med som perspektiv både når en skal forstå hvordan ulike helserelevante faktorer rammer, hvordan sykdom forstås og behandles og for bruk og opplevelse av helsetjenestene, og for livskvalitet. For å oppnå målet om god helse for alle, er det nødvendig med et likestillingsperspektiv i arbeidet. SSBs livskvalitetsundersøkelse 2020 viser at det å ha opplevd diskriminering har betydning for livskvaliteten, og det er dobbelt så stor andel som ikke er tilfreds med livet blant dem sammenliknet med dem som ikke har opplevd diskriminering.

Beskrivelse av status

Kjønn

En rapport utarbeidet av Kilden (2018) viser at det mangler medisinsk kunnskap om kvinners helse, og at det er grunn til å spørre om det gjør at kvinner får et dårligere helsetilbud enn menn. Blant annet pekes det på at mannen ofte har blitt brukt som norm i medisinsk forskning, og at sykdommer som rammer menn har

fått mer oppmerksomhet enn sykdommer som rammer kvinner i størst grad. Regjeringen har selv påpekt utfordringen blant annet med for lite forskning på sykdom som rammer flere kvinner enn menn og på sykdom som rammer kvinner og menn forskjellig (regjeringens seks punkter for bedre kvinnehelse).² Regjeringen har varslet en NOU om kvinners helse og helse i et kjønnsperspektiv.

Et viktig mål for helsetilstand er forventet levealder. Denne er høy i Norge, og forventet levealder ved fødsel øker hvert år. Selv om jenter født i 2019 er forventet å leve 3,5 år lenger enn gutter født samtidig, ser vi at forskjellen i forventet levealder mellom kvinner og menn har blitt mindre med tid. Det er verdt å påpeke her at forventet levealder avhenger av utdanningsnivå: de med høyere utdanning har over 6 år lengre forventet levealder enn de med utdanning på grunnskolenivå. Forskjellen er større mellom menn med ulike utdanningsnivå enn kvinner (Bufdir, 2020). Bildet kompliseres derimot av at menn har flere leveår med god helse. Gitt at kvinner i snitt lever lenger enn menn, innebærer dette at kvinner lever flere år enn menn med dårlig helse og funksjonsnedsettelse (Bufdir, 2020).

Når det gjelder delmålene om rusmidler og trafikkdødelighet vil vi påpeke at dette er utfordringer der kjønn spiller en rolle: Flere menn enn kvinner dør i trafikkulykker i Norge (delmål 3.6), menn drikker mer, er oftere involvert i risikoatferd ved rusbruk og dør oftere av narkotika enn kvinner (delmål 3.5) (Bufdir.no)

Til delmål 3.8, om allmenn dekning av helsetjenester, er det verdt å kommentere at det er kjønnsforskjeller i bruk av fastlege og sykehus. Menn går sjeldnere til fastlegen enn kvinner. Samtidig varierer kjønnsforskjellen mellom aldersgrupper, og blant de over 80 år har menn flere fastlegekonsultasjoner enn kvinner. Kvinner bruker også sykehus mer enn menn, men i noen aldersgrupper (0-9 år og 60-79 år) utgjør menn en overvekt av pasientene. De fleste, både menn og kvinner, er fornøyde med, og har tillit til, helsetjenestene (Bufdir, 2020).

SSBs nye undersøkelse om befolkningens livskvalitet viser noen kjønnsforskjeller. Livskvalitetsaspektene kvinner i snitt skårer høyere på enn befolkningen generelt, er å ha givende sosiale relasjoner og å være tilfreds med bostedet sitt. Samtidig viser undersøkelsen at kvinner har lavere opplevelse av engasjement og i mindre grad har en overvekt av positive følelser. Menn skårer høyere enn befolkningssnittet på overvekt av positive følelser, men opplever i mindre grad givende sosiale relasjoner og tilfredshet med stedet de bor (Støren, Rønning, & Gram, 2020).

Funksjonsnedsettelse

Når en skal vurdere helsen til personer med funksjonsnedsettelse, må en ta høyde for at det kan være uklare grenseflater mellom funksjonsnedsettelse og helseproblemer. Blant personer med nedsatt funksjonsevne i Norge oppgir 38 prosent at de vurderer egen helse som dårlig, mot 7 prosent i befolkningen generelt (SSB, 2018). En rapport utarbeidet av Folkehelseinstituttet i 2014 viser at barn med kroniske sykdommer har en økt risiko for emosjonelle og atferdsmessige plager, særlig har barn med nevrologiske lidelser hyppigere forekomst av psykiske lidelser (Folkehelseinstituttet, 2014). Videre vurderte nesten 1 av 2 med nedsatt funksjonsevne mellom 20 og 66 år at de hadde betydelige psykiske vansker i 2012 (SSB, 2012). Hvorvidt man er fornøyd med tilværelsen, kan gi en indikasjon på sinnsstemningen, selv om det kan være andre faktorer som er avgjørende enn den psykiske helsetilstanden. Difi sin

² https://hoyre.no/aktuelt/nyheter/2019/regjeringspartienes-seks-punkter-for-bedre-kvinnehelse/?fbclid=IwAR1xd6ENsor14Njhy_7YBoyQ8ys-oklg2Djk0TiOuoHm5pMfjcSq8BbfD9k

Innbyggerundersøkelse viste i 2017 at færre med funksjonsnedsettelse sa seg fornøyde med tilværelsen enn i befolkningen ellers (Difi, 2017).

Resultatene fra Difis Innbyggerundersøkelse (Difi, 2017) viste også at personer med funksjonsnedsettelse benytter offentlige helsetjenester i større grad enn befolkningen ellers. Likevel er det fortsatt en større andel med nedsatt funksjonsevne som har et udekket behov for helsetjenester, enn i befolkningen generelt. De seneste årene har omtrent 10 prosent med funksjonsnedsettelse oppgitt at behovet for legetjenester ikke er dekket, mens for befolkningen generelt var det 2–3 prosent (SSB, 2018).

LHBTIQ

SSBs undersøkelse av livskvalitet 2020 viser at personer med ikke-heterofil identitet opplever større utfordringer enn befolkningen generelt med psykisk helse. Undersøkelsen viser også til annen forskning som finner de en negativ sammenheng mellom dårlig psykisk helse og det å være ikke-heterofil (Hegna, Kristiansen og Moseng, 1999). Også i undersøkelsen “Seksuell orientering og levekår” finner Anderssen og Malterud (2013) en høyere andel med dårligere psykisk helse sammenliknet med heterofile, men det understrekes at det særlig gjelder yngre aldersgrupper.

I 2019 utarbeidet Oslo universitetssykehus en kvalitativ studie om livssituasjonen til personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling. Informantene fortalte om manglende kunnskap hos helsepersonell om tilstandene deres, særskilt i primærhelsetjenesten. Når det gjelder spørsmålet om tidlige intervensjoner på kjønnskarakteristika, forteller flere av informantene at det var manglende dialog rundt avgjørelser om inngrep. Bedre kommunikasjon og informasjon og vektlegging av medbestemmelse ble etterlyst. Flere av de intervjuede foreldrene gir uttrykk for at avgjørelsen om kirurgi på barna deres var rimelig enkel å ta, begrunnet med en uttalt frykt for at det ville være vanskelig for barnet deres å vokse opp som synlig annerledes dersom intervensjon ikke ble gjennomført. Noen av helsepersonellinformantene oppgir at det er etisk krevende å vente til barnet selv kan samtykke før kirurgiske intervensjoner på kjønnsorganer gjennomføres, fordi det kan innebære at barnet i etterkant mener det var feil å avvete.

Etnisitet

FHI rapporten «Helse blant innvandrere i befolkningen» fra 2019 bygger på SSBs levekårsundersøkelse blant innvandrere fra 2016. Rapporten viser at helse varierer mye mellom ulike innvandrergupper, og at sammenhengen mellom innvandring og helse er svært sammensatt.

Helse varierer mer mellom ulike innvandrergupper enn mellom innvandrere samlet og befolkningen for øvrig. Det er store forskjeller mellom grupper med ulik landbakgrunn, og mellom kvinner og menn. Sammenhengen mellom helse og alder var sterkere blant innvandrere enn i befolkningen for øvrig. Det vil si at mange innvandrere som hadde redusert helse opplevde dette tidligere i livet enn personer i den øvrige befolkningen.

En studie fra FHI fra 2019 viser at over en fjerdedel av innvandrerne opplever seg forskjellsbehandlet rett og slett på grunn av sin innvandrerbakgrunn. Blant denne fjerdedelen er forekomsten av psykiske plager over dobbelt så stor som blant dem som ikke opplever å bli diskriminert.

Når det gjelder samers helse, har vi begrenset med forskningsbasert kunnskap. Det vi har av forskning antyder imidlertid at det er små forskjeller i hvordan den samiske befolkningen vurderer egen helse sammenliknet med den øvrige befolkningen. Samtidig er levealderen noe lavere i det som betegnes som samiske områder (STN-området) enn i landet som helhet. Angst og depresjon er også mer vanlig blant

samer enn blant andre. Det er en negativ sammenheng mellom erfaringer med diskriminering og fysisk og psykisk helse. Vi vet svært lite om nasjonale minoriteters helse (Bufdir, 2020).

Barn og unge

Norsk ungdom har det stort sett bra. De siste tiårene har imidlertid stadig flere unge rapportert om psykiske helseplager. Økningen har vært størst blant jenter, men også gutter rapporterer nå i økende grad om slike plager. Ungdom som rapporterer om flest psykiske plager sliter også på andre områder. For eksempel er det tydelige sammenhenger mellom familiens økonomiske situasjon og ungdoms psykiske helse, med størst problemer i familier med dårlig råd (Bakken 2013, Sletten 2015). De som sliter mest, har også dårligere relasjoner til foreldrene sine, de har færre venner, blir oftere mobbet, og liker seg dårligere i lokalmiljøet og på skolen enn de med god psykisk helse. Det er særlig en sterk sammenheng mellom det å ha vært utsatt for mobbing og psykiske helseplager.

De siste 20 årene har alkoholbruken gått tydelig ned blant ungdom, både når det gjelder hvor ofte de drikker, og hvor mye de drikker når det først drikkes. Men fortsatt er det mange ungdommer som drikker alkohol, særlig mot slutten av tenårene. Norsk ungdom drikker sjeldnere enn ungdommer i mange andre land. Drikkemønsteret til norske ungdommer er i større grad preget av høyt konsum når de først drikker (Bye 2012). De siste årene er det imidlertid en tydelig nedgang i hvor mye 15-16-åringer konsumerer i løpet av en kveld/en drikkesituasjon.

Cannabis er det klart mest brukte narkotiske stoffet blant norsk ungdom. Etter en topp rundt årtusenskiftet viser flere undersøkelser at det har vært en jevn nedgang i bruk av cannabis de senere årene. Tall fra den norske delen av den europeiske skoleundersøkelsen (ESPAD), viser at de siste 15 årene har vært en jevn nedgang i andelen 15–16-åringer som har brukt cannabis (Bye og Skretting 2017, Skretting et al. 2017). I 1999 var det om lag 12 prosent som oppga at de hadde brukt cannabis noen gang, mot 6,5 prosent i 2015. Norsk ungdom bruker cannabis i langt mindre grad enn europeisk ungdom.

Mens det har vært få endringer i bruken av hasj eller marihuana blant elever på ungdomstrinnet, har det vært en økning blant gutter på videregående (Bakken 2018). I 2015 oppga 13 prosent av guttene på videregående at de hadde brukt hasj eller marihuana, mot 16 prosent i 2017.

1.3.2.3 Mål 4 God utdanning - Sikre inkluderende, rettferdig og god utdanning og fremme muligheter for livslang læring for alle.

Likestillingsperspektivet er sentralt for å nå mål fire om god utdanning. Dette kommer også tydelig fram i to av delmålene: Mål 4.5) handler om å avskaffe kjønnsforskjeller i utdanning og opplæring og sikre lik tilgang på utdanning og yrkesfaglig opplæring for sårbare grupper, inkludert personer med nedsatt funksjonsevne, urfolk og barn i utsatte situasjoner. Ifølge delmål 4.a) skal utdanningstilbud være barnevennlige og ta hensyn til kjønnsforskjeller og til personer med funksjonsnedsettelse og sikre trygge, ikke-voldelige, inkluderende og effektive læringsmiljø for alle.

Beskrivelse av status

Kjønn

Befolkningens utdanningsnivå øker, men flere kvinner (49 prosent) enn menn (35 prosent) har høyere utdanning. Likeledes er det en større andel blant menn (39 prosent) enn blant kvinner (30 prosent) som har

videregående som høyeste utdanningsnivå. Kjønnsforskjellene i utdanningsnivå kan muligens forklares gjennom at det siden 1985 har vært flere kvinner enn menn som studerer ved høyskole og universitet, og at mange kvinnedominerte yrker (for eksempel innen helse, omsorg og undervisning) krever høyere utdanning mens endel mannsdominerte yrker (blant andre innen industri, bygg og anlegg og transport) krever yrkesfaglig kompetanse (Bufdir, 2020).

Stoltenbergutvalget utredet i 2019 kjønnsforskjeller i skoleprestasjoner (NOU 2019: 3). De viser at gutter i gjennomsnitt får lavere grunnskolepoeng enn jenter.

Å velge studieforberedende programmer i videregående skole er langt vanligere for jenter enn for gutter. Jenter og gutter er også svært kjønnsdelte i utdanningsprogram på videregående skole, og i høyere utdanning. I 2019 utgjorde for eksempel jenter 8 av 10 elever på helse- og oppvekstfag i videregående skole, mens over 90 prosent av elevene på elektrofag og bygg- og anleggsteknikk var gutter. I høyere utdanning utgjorde kvinner i 2019 77 prosent av studentene innen helse-, sosial- og idrettsfag, mens 65 prosent av studentene på naturvitenskapelige fag var menn (Bufdir, 2020).

Når det gjelder delmål 4.1, om fullføring av videregående opplæring, er det også her store kjønnsforskjeller. Mens 70 prosent av jenter fullfører videregående på normert tid, gjelder det samme 54 prosent av gutter. Problemet med manglende, eller forsinket gjennomføring, er særlig stort på yrkesfaglige studieretninger. Nærmere 3 av 10 gutter på disse studieretningene slutter underveis. Når det gjelder gjennomføring av høyere utdanning, kommer menn dårligere ut også her – men kjønnsforskjellene er mindre enn de er i videregående skole (Bufdir, 2020).

Kjønnsdelte utdanningsvalg bidrar til å opprettholde et kjønnsdelt arbeidsmarked. Et kjønnsdelt arbeidsmarked bidrar til forskjeller i lønn, arbeidsbetingelser og arbeidsbelastning og er med på å begrense både den enkeltes valgmuligheter og arbeidsmarkedets fleksibilitet.

Funksjonsnedsettelse

Personer med funksjonsnedsettelse møter mange barrierer i løpet av utdanningsløpet, og har i voksen alder generelt lavere utdanningsnivå enn befolkningen generelt. Barrierene kan både være av fysisk, sosial og pedagogisk art.

Vesentlige deler av bygningsmassen for opplæring og utdanning har mangler med hensyn til uiniversell utforming. Dette påvirker læringsmiljøet for barn og unge med funksjonsnedsettelser negativt. Det medfører i noen tilfeller at barn ikke kan gå på sin nærskole. Kartlegginger viser at 1/3 av undervisningsbygningene i grunnskolesektoren har mangler, delvis av vesentlig karakter.

Studier viser at type funksjonsnedsettelse, funksjonsnedsettelsens alvorlighetsgrad, alder og kommunestørrelse har betydning for om en går på sin nærskole eller ikke (Wendelborg & Tøssebro, 2008) (Wendelborg, Røe, Molden, & Wik, 2020). En ny forskningsrapport fra NTNU Samfunnsforskning (Wendelborg, Røe, Molden, & Wik, 2020) viser at det særlig er barn med kognitive vansker og læringsutfordringer som i mindre grad går på sin nærskole. Disse barna har også større sannsynlighet for å bli tatt ut av ordinær klasseromsundervisning. Videre er det en klar positiv sammenheng mellom det å gå på nærskolen og det å være sammen med jevnaldrende på fritiden.

Etnisitet

Norskfødte med innvandrerforeldre fullfører videregående opplæring i like stor grad som befolkningen i alt. Elever som har innvandret fullfører videregående opplæring i mindre grad enn gjennomsnittet for alle

ungdommer. Innvandrere som var 6 år eller eldre da de kom til Norge, gjennomfører i mindre grad enn innvandrere som var 5 år eller yngre ved bosetting (Kirkeberg, D)

Norskfødte med innvandrerforeldre studerer i høyere grad enn den øvrige befolkningen i alderen 19-34 år. Blant personer som selv har innvandret, er deltakelse i høyere utdanning lavere enn i befolkningen for øvrig. Kvinner studerer i høyere grad enn menn uavhengig av bakgrunn.

Lhbtqi

For å oppnå delmålet om sikre trygge, ikke-voldelige, inkluderende og effektive læringsmiljø for alle for unge lhbtqi-personer i skolen, så er det viktig at gruppene ikke usynliggjøres. For å unngå dette, kan vi se til en del av tiltakene som foreslås i «Jenterom, gutterom og mulighetsrom»³. Under tiltaket «Bedre undervisning om kjønn, kropp og seksualitet i skolen» skriver utvalget at «...det er avgjørende at elevene får relevant og god kunnskap om kjønn, kropp og seksualitet, og at undervisningen bidrar til økt likestilling og til å bryte kjønnsstereotypier.» Videre skriver utvalget at «...forslaget [fra Helsedirektoratets evaluering av undervisningen om seksualitet i grunnskolen 2018] om at undervisningen skal bygge på inkluderende og maktkritiske perspektiver er av prinsipiell betydning. Å avdekke maktstrukturer er en sentral del av å arbeide normkritisk. Slik vil elevene bli bedre i stand til å utfordre kjønnsstereotypier, vurdere tilvante maktstrukturer mellom kjønnene og ulike seksuelle orienteringer, i tillegg til å stille spørsmål ved tilvante måter å gjøre, være og forstå kjønn på.» Dette er fornuftige tiltak for å sikre trygge og inkluderende læringsmiljø for alle lhbtqi-personer i skolen.

Et annet tiltak er «Kompetanseløft for lærere som underviser om kjønn, kropp og seksualitet, og for barnehagelærere». Dette tiltaket er en forutsetning for å oppnå tiltaket om bedre undervisning, men det er positivt at utvalget fremhever at vi er seksuelle vesener hele livet, og at også små barn trenger «...gode vilkår for å utvikle et sunt og naturlig forhold til sin egen kropp, for å kunne sette grenser for seg selv og forstå andres grenser.» Forslaget om at kjønn, kropp og seksualitet i småbarnsalderen må være tema i kompetanseløftet om normkritisk pedagogikk i barnehagen og småskolen er derfor godt.

Utvalget viser til undersøkelser som til sammen gir mye informasjon om barn og unges levekår (Ungdata, Elevundersøkelsen, Mor, far og barn-undersøkelsen m.fl. Utvalget foreslår at det «...opprettas et nettverk som kan samordne disse undersøkelsene slik at et kjønnsperspektiv blir ivaretatt i gjennomføring og analyser av data. Nettverket kan også se på hvordan eksisterende data kan utnyttes bedre og på sambruk av data for å få mer kunnskap om kjønn og likestilling.»). Det fremstår som en fornuftig måte å heve kompetansen om lhbtqi-personer i skolen på.

1.3.2.4 Mål 5 Likestilling mellom kjønn – Oppnå likestilling og styrke stillingen for jenter og kvinner i samfunnet

Samtidig som likestilling mellom kjønn er en dimensjon som må gjennomsyre alle bærekraftsmålene, retter mål fem seg mot en styrking av kvinners stilling generelt. Regjeringen viser i sin beskrivelse på regjeringen.no at Norge har høy grad av likestilling mellom kjønnene. De viser til universelle velferdsordninger som bidrar til å gjøre det lettere for foreldre å kombinere familieliv og arbeid og

³ NOU 2019:19 «Jenterom, gutterom og mulighetsrom»

omfattende ordninger for statlig betalt permisjon for nybakte foreldre og god tilgang til barnehageplasser som viktig for at Norge er blant de land som har høyest yrkesdeltagelse for kvinner.

Status

Norge skårer høyt på internasjonale rankinger av kjønnslikestilte land. Selv om Norge har kommet langt sammenlignet med mange andre land, er det fortsatt forskjeller og utfordringer når det gjelder kjønnslikestilling i Norge. I vår statusbeskrivelse for mål 5 kommenterer vi for samtlige delmål, og viser til SSB sine indikatorer der de har det.

Delmål 5.1 handler om å få slutt på alle former for diskriminering av jenter og kvinner i hele verden.

SSB bruker «rettslige rammer for å fremme gjennomføre og overvåke likestilling på alle grunnlag av kjønn» som indikator for dette delmålet, og viser til at dette er på plass i Norge. Bufdir vil påpeke at selv om de rettslige rammene er på plass, er det fortsatt slik at diskriminering og seksuell trakassering forekommer.

I SSBs levekårsundersøkelse fra 2019, oppgir ti prosent av kvinner og 8 prosent av menn at de har opplevd diskriminering i eller trakassering i løpet av de siste tolv månedene (SSB, 2020). Tall fra en undersøkelse SSB har gjennomført om livskvalitet i Norge i 2020, viser at én av fire i befolkningen har opplevd diskriminering (Støren, Rønning, & Gram, 2020).⁴ Det er diskriminering på grunn av sykdom/skade, kjønn og alder som er mest utbredt, og deretter etnisk bakgrunn og politiske holdninger. Syv prosent av befolkningen oppgir at de har opplevd diskriminering på grunn av kjønn. I rapporten er det ikke skilt mellom kvinner og menn (ibid.).

Når det gjelder henvendelser til LDO, får ombudet flest spørsmål knyttet til diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne og kjønn, og særlig diskriminering i forbindelse med graviditet og foreldrepermisjon. Det er også relativt mange som er kategorisert som «annet». Så langt i år har ombudet mottatt 226 henvendelser om kjønn og 155 henvendelser om graviditet og foreldrepermisjon. Dette er noe færre sammenlignet med samme tidsperiode de to foregående årene.

Tall fra levekårsundersøkelsen blant innvandrere, viser at det også er en del kjønnsforskjeller når det kommer til opplevelser med innvandrrelatert diskriminering. For eksempel er kvinner litt mer utsatt ved ansettelse, i helsevesenet og på kollektivtransport. Menn er mer utsatt ved utdanningsinstitusjoner, i møte med politiet og «på gata» (Bufdir, 2020).

En analyse gjennomført av SSB, viser at fire prosent av alle sysselsatte jevnlig ble utsatt for uønsket seksuell oppmerksomhet i 2016 (Dammen, 2018). Analysen viser at kvinner er mer utsatt enn menn, og særlig unge kvinner. Syv prosent av kvinnene i undersøkelsen hadde blitt utsatt for uønsket seksuell oppmerksomhet, mens det tilsvarende tallet for menn var to prosent. Blant kvinner mellom 18 og 24 år var andelen 13 prosent. Det er også betydelige variasjoner etter yrke. Ansatte i overnattings- og serveringsvirksomheter og sykepleiere var mer utsatt enn andre. For alle sysselsatte sett under ett, har andelen som oppgir at de har vært utsatt for uønsket seksuell oppmerksomhet vært stabil i perioden 1989-2016 (ibid.). Personer med nedsatt funksjonsevne oppgir i større grad at de er utsatt for trusler, vold eller trakassering på arbeidsplassen, enn hva tilfellet er for befolkningen ellers (Bufdir, 2020).

⁴ I undersøkelsen er det stilt spørsmål om flere grunnlag for diskriminering enn det som er listet opp som vernede grunnlag i likestillings- og diskrimineringsloven

Delmål 5.2) er å avskaffe alle former for vold mot alle jenter og kvinner i både offentlig og privat sfære, inkludert menneskehandel, seksuell utnyttning og andre former for utnyttning

Vold og overgrep er et alvorlig samfunns- og folkehelseproblem. Det er også en stor likestillingsutfordring. Det er flere kjønnsforskjeller når det kommer til utsatthet for vold i Norge (Bufdir, 2020). Menn er mer utsatt for fysisk vold og trusler om vold enn kvinner, mens kvinner er mer utsatt for seksuell vold og mishandling i nære relasjoner enn menn for seksuell trakassering, voldtekt, sterk sosial kontroll, kjønnslemlestelse og tvangsekteskap. 2 av 3 utsatte for mishandling i nære relasjoner er kvinner. I de fleste tilfelle av vold er utøver en mann. Menn blir oftere utsatt for vold fra en ukjent utøver, mens kvinner oftere kjenner voldsutøver. Kvinner er mer utsatt for vold og trusler fra familiemedlemmer (ibid.). SSBs levekårsundersøkelse viser tydelige kjønnsforskjeller på denne indikatoren: 2,9 prosent av menn, og 9 prosent av kvinner i den siste tiden er urolig for vold eller trusler på bostedet.

Flere kvinner enn menn antas å være utsatt for menneskehandel (Bufdir, 2020). I 2016 meldte ulike private og offentlige aktører fra om totalt 262 personer som ble antatt å være utsatt for menneskehandel. Av disse var 206 kvinner (197 over 18 år og 9 under 18 år), 55 menn (46 over 18 år og 9 under 18 år) og 1 transperson. Kvinner utnyttet særlig til prostitusjon. Mørketallene i statistikken er trolig store (ibid.).

Når vi ser på tall over utsatte for registrert seksualkriminalitet, er kvinner betydelig mer utsatt enn menn (Bufdir, 2020). I 2019 utgjorde kvinner 85 prosent av de utsatte for registrerte seksuallovbrudd, mot 87 prosent i 2010. Sett i forhold til befolkningen (pr. 1 000 innbyggere) har antallet kvinner som har vært utsatt for seksuallovbrudd vokst mellom 2004 og 2018, men sunket noe i 2019. For menn har antallet utsatt for seksuallovbrudd sett i forhold til befolkningsveksten, vært stabilt lavt fram til 2015, men så økt til tross for et noe mindre antall i 2019 (ibid.)

Vi viser for øvrig til avsnitt vår statusbeskrivelse av delmål 16.1 for en nærmere beskrivelse av utsatthet for vold blant barn, minoriteter og diskriminerte grupper.

Noen mennesker har en livssituasjon som gjør dem mer sårbare enn andre. Risikoen for vold og overgrep er ekstra stor i alle situasjoner der en person er avhengig av hjelp i hverdagen. Risikoutsatte personer skal ha et like godt vern mot vold og overgrep som andre. Dette kan kreve tilrettelagte tiltak.

Delmål 5.3) er å avskaffe all skadelig praksis, som barneekteskap, tidlige ekteskap og tvangsekteskap, og kjønnslemlesting.

Det finnes ikke sikre tall på hvor mange i Norge som utsettes for barneekteskap, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse i Norge (Bufdir, 2016; Kompetanseteamet mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og negativ sosial kontroll, 2019). I 2014 ble det utført en analyse som anslår at drøyt 17 000 kvinner og jenter i Norge ble kjønnslemlestet før de kom til Norge (Bufdir, 2016). Årsrapporten til Kompetanseteamet mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og negativ sosial kontroll fra 2019 viser antall henvendelser til teamet:

- 2019 har Kompetanseteamet jobbet med 669 saker. 77 % av sakene gjaldt jenter/kvinner, 17 % gjaldt gutter/menn, 6 % var kjønn ukjent. 40 % av sakene gjaldt barn
- I 2019 registrerte Kompetanseteamet totalt 15 saker som handlet om barneekteskap og mistanke om barneekteskap
- I 2019 fikk Kompetanseteamet 74 henvendelser der mistanke om gjennomført tvangsekteskap og 49 henvendelser hvor frykt for tvangsekteskap var hovedbekymringen. 22 saker gjaldt gjennomført tvangsekteskap

- Kompetanseteamet fikk 7 henvendelser om mistanke om at kjønnslemlestelse var gjennomført, og 26 henvendelser om frykt for at kjønnslemlestelse skal gjennomføres

Delmål 5.4 handler om å anerkjenne og verdsette ubetalt omsorg- og husholdsarbeid gjennom offentlige tjenester, infrastruktur og sosialpolitikk, og fremme delt ansvar i hushold og familien.

SSB bruker tid brukt på ubetalt husholds- og omsorgsarbeid fra Tidsbruksundersøkelsen som indikator for delmål 5.4. De siste tallene vi har herfra er fra 2010. I 2010 brukte kvinner i snitt 3,5 timer på ubetalt husholds- og omsorgsarbeid, mens menn brukte 3 timer. Til sammenligning brukte kvinner 5,55 timer i 1970 og menn 2,3 timer. Menn har altså økt sin tidsbruk på ubetalt husholds- og omsorgsarbeid med 0,87 timer, mens kvinner har redusert sin tidsbruk med 2,05. Likevel er det fortsatt slik at kvinner bruker mer tid på dette enn menn (SSB, 2020)..

Andelen menn som tar ut full fedrekvote eller mer innen barnet fylte tre år er på 71 prosent. Av disse er det 33 prosent som tok ut full fedrekvote og 37 prosent som tok ut hele fedrekvoten pluss deler av de felles foreldrepengene i 2013 og 2014. 6 prosent av fedre tok ut mindre enn full fedrekvote (bufdir.no).

Flere forskere har pekt på «det tredje skiftet», at på tross av at mødres og fedres tid brukt hjemme til husarbeid og omsorg for barn har nærmet seg hverandre, er det fremdeles i stor grad kvinner som tar det emosjonelle og moralske ansvaret hjemme, en type ansvar og arbeid som ikke så lett lar seg måle i tid (Smeby og Brandth 2017).

Kulturdepartementet peker i budsjettproposisjonen på at foreldre til barn med alvorlig funksjonshemming og sykdom har store omsorgsoppgaver. Ansvarsoppgavene faller ofte på kvinner, og videre at kvinner utgjorde 82 prosent av mottakerne av omsorgslønn i 2010, omtrent det samme som i 1995. Mange må bruke sykelønnsordning og permisjoner for å ivareta omsorgsoppgaver for familiemedlemmer.

Koronapandemien har ført til en økning i ubetalt omsorgsarbeid på grunn av stengte skoler og barnehager, kortere åpningstid og strengere regler for å holde barn hjemme ved sykdom. Ulike undersøkelser er ikke entydige når det gjelder om omsorgsbyrden hjemme i størst grad har falt på kvinner denne tiden, eller om den også har ført til at også flere menn tar et større ansvar hjemme (Bufdir, 2020).

Delmål 5.5 er å sikre kvinner fullstendig og reell deltakelse og like muligheter til ledende stillinger på alle nivå der det blir tatt avgjørelser, i det politiske, det økonomiske og det offentlige livet.

SSB bruker andel kvinner i ulike maktposisjoner og ledende stillinger som indikator for delmål 5.5., som viser at:

- 40,8 prosent av stortingsrepresentantene er kvinner etter valget i 2017. Dette er en økning på 4,5 prosentpoeng fra 20 år tidligere.
- 40,5 prosent av kvinnelige kommunestyrerepresentanter er kvinner etter valget i 2019. Dette er en økning på 6,4 prosentpoeng fra 20 år tidligere.
- 34,5 prosent av alle ledere er kvinner. Dette er en økning på 0,9 prosentpoeng fra året før.

Innvandrere er også svakt representert i politiske organer. Etter valget i 2015 satt det til sammen rundt 310 personer med innvandrerbakgrunn i norske kommunestyre. Dette utgjør omtrent 3 prosent av de folkevalgte i kommunene. Etter Stortingsvalget i 2017, hadde 4 prosent av stortingsrepresentantene innvandrerbakgrunn.. Antallet stortingsrepresentanter og -kandidater med innvandrerbakgrunn har økt de siste årene, men er fortsatt få (Bufdir, 2020).

Det har vært en marginal økning i andelen kvinner i lederstillinger på alle nivåer de siste årene (Bufdir, 2020). I 2015 var 34,5 prosent av alle ledere kvinner, og i 2019 var tallet 36,2 prosent. Andelen kvinner i topplederstillinger økte 3 prosentpoeng mellom 2015 og 2019. Sterkest er mannsdominansen blant administrerende direktører, hvor nesten 8 av 10 er menn. Blant toppledere i interesseorganisasjoner er 46 prosent kvinner, mens det blant toppledere i offentlig administrasjon er 43 prosent kvinner. Blant alle ledere er andelen kvinner 36 prosent (Bufdir, 2020).

Det er fremdeles langt færre kvinner enn menn på toppen av norsk næringsliv. I de 200 største selskapene i Norge er bare 1 av 10 av de øverste lederne kvinner. I toppledergruppene i de samme selskapene er kvinneandelen 22 prosent. Bare en av tre gründere er kvinner.

Delmål 5.6 er å sikre tilgang til god seksuell og reproduktiv helse og reproduktive rettigheter for alle, i samsvar med handlingsprogrammet fra den internasjonale konferansen om befolkning og utvikling, handlingsplanen fra Beijing og beslutningsdokumentene fra deres respektive tilsynskonferanser.

SSB bruker «Lover og regler som sikrer at kvinner og menn 15 år og eldre har full og likeverdig tilgang til tjenester, informasjon og opplæring knyttet til seksuell og reproduktiv helse» som indikator for dette delmålet. De viser til at dette er på plass i Norge.

Ung i dag- utvalget pekte i 2019 på at seksualitetsundervisningen i skolen ikke er god nok, og at kompetanse på dette feltet bør styrkes blant lærerne i skolen. Dersom alle skal ha lik tilgang til god seksuell og reproduktiv helse, er det viktig at tema som omhandler kjønn, kropp og seksualitet behandles på en måte som oppleves som relevant for de unge. Utvalget peker på behovet for at undervisningen i større grad tar opp seksualitetsmangfold, ulike identiteter og følelser, seksualitet som positiv kraft og de sosiale og mellommenneskelige sidene ved kjønn kropp og seksualitet.

5.b) er å styrke bruken av muliggjørende teknologi, særlig informasjons- og kommunikasjonsteknologi, for å styrke kvinners stilling i samfunnet.

Norge er et landene i verden med den høyeste andelen av innbyggere som har tilgang til og bruker digital teknologi. SSBs mediebarometer for 2019 viser at 92 prosent av menn og 88 prosent av kvinner i alderen 9 til 79 år har benyttet internett på en gjennomsnittsdag. 95 prosent menn og 94 prosent kvinner i samme aldersgruppe har tilgang på smarttelefon. Blant de eldre er det noe færre kvinner enn menn som har tilgang på og bruker digitale verktøy og tjenester.

En rapport fra 2014 viser at innbyggerne generelt sett har blitt erfarne brukere av diverse IKT-utstyr, plattformer og nettbaserte tjenester (Slette-meås, 2014). Tilgangen til IKT (slik som mobiltelefon, PC og internett) har vært jevnt stigende over tid, og flesteparten har i dag mulighet for å ta i bruk diverse IKT-utstyr og tjenester. Samtidig er det forskjeller i tilgang til, og spesielt i bruk av, ny teknologi. Alder, utdanning, yrkesdeltakelse og til en viss grad kjønn skaper fortsatt skiller i befolkningen. Dessuten har innvandrere i snitt noe lavere digital kompetanse, og kvinner i større grad enn menn. Når de gjelder tilgang og bruk, er det forskjeller mellom ulike innvandregrupper (Slette-meås, 2014).

Mennesker med ulike typer funksjonsnedsettelse kan ha ekstra nytte av digitale løsninger, men møter forskjellige barrierer i sin IKT-bruk. Personer med sterkt nedsatt syn/blinde kan ha behov for tekniske hjelpemidler, som for eksempel tekstforstørrelse og tekst-til-tale-konvertering. Likestillings- og diskrimineringsloven pålegger en plikt til universell utforming av IKT-løsninger rettet mot allmennheten. Likevel viste en statusmåling på universell utforming av norske nettsider (både offentlige og private),

gjennomført av Direktoratet for forvaltning og IKT i 2018 at kun 60 prosent av de testede nettsidene var i samsvar med regelverket (Direktoratet for forvaltning og IKT, 2018).

De fleste personer med nedsatt funksjonsevne bruker internett i mindre grad enn den øvrige befolkningen, men det er klare forskjeller mellom grupper av personer med ulike funksjonsnedsettelse. Personer med nedsatt syn eller hørsel, samt personer med nedsatt bevegelsesevne bruker internett i mindre grad enn andre (Difi, 2017). En årsak til dette kan være at en større andel av personer disse funksjonsnedsettelsene eldre. Samtidig er det ikke stor forskjell mellom menn (68 prosent) og kvinner (65 prosent) med funksjonsnedsettelse som bruker internett daglig.

1.3.2.5 Mål 8 Anstendig arbeid og økonomisk vekst

Bufdir vil kommentere status opp mot følgende mål: 8.5) Innen 2030 oppnå full og produktiv sysselsetting og anstendig arbeid for alle kvinner og menn, inkludert ungdom og personer med nedsatt funksjonsevne, og oppnå lik lønn for likt arbeid. 8.6) Innen 2020 betydelig redusere andelen unge som verken er i arbeid, under utdanning eller opplæring 8.8) Beskytte arbeiderrettigheter og fremme et trygt og sikkert arbeidsmiljø for alle arbeidstakere, inkludert arbeidsinnvandrere og særlig kvinnelige innvandrere, og arbeidstakere i et usikkert arbeidsforhold

Beskrivelse av status

Etnisitet

Vi har godt belegg for å si at innvandrere opplever diskriminering i arbeidslivet. 16 prosent av personer med innvandrerbakgrunn mener at de har opplevd å bli forskjellsbehandlet på arbeidsplassen på grunn av sin innvandrerbakgrunn (Vrålstad og Stabell 2017). Norske eksperimenter viser at enkelte bransjer er så godt som stengt for en kvalifisert jobbsøker hvis han eller hun har et fremmedklingende navn (Midtbøen 2016; Midtbøen & Rogstad 2012). En norsk studie viser også at arbeidsgivere helst vil ha minoriteter som har norske interesser. Sannsynligheten din for å få en jobb du i utgangspunktet er kvalifisert for, øker hvis du forteller arbeidsgiver at du liker å gå på tur i skog og mark (Bye, mfl. 2014; Horverak mfl. 2013).

Samtidig tyder nyere studier på at arbeidsgivere foretrekker innvandrere fremfor nordmenn i lavtlønnsyrker (Friberg & Midtbøen 2017 2018; Orupabo & Nadim 2019). Det er gjennomført noen befolkningsundersøkelser om generelle holdninger til ulike etniske minoritetsgrupper (Hoffmann & Moe 2017; Brekke & Mohn 2018; Blom 2017). Disse undersøkelsene måler holdninger i befolkningen til noen av gruppene som etnisitets- og religionsbegrepene omfatter. I tillegg gir de noe informasjon om kunnskapsnivået i befolkningen.

I 2019 publiserte Fafo en bredt anlagt studie av holdninger til diskriminering, likestilling og hatprat i Norge (Tyldum 2019). Studien kartla også befolkningens holdninger til diskriminering av etniske og religiøse minoriteter, og fant at de gruppene befolkningen tror blir diskriminert i størst grad, er rom, romani og muslimer (Tyldum 2019:8). I en artikkel basert på Levekårsundersøkelsen blant innvandrere peker Barstad på at religiøse innvandrere diskrimineres på samme nivå som andre innvandrere (Barstad 2019).

Funksjonsnedsettelse

Mange personer med funksjonsnedsettelse er utenfor arbeidslivet. I 2. kvartal 2019 var 44 prosent av personer med funksjonsnedsettelse mellom 15 og 66 år sysselsatt. Blant befolkningen for øvrig var andelen 74 prosent. Norge ligger i midtsjiktet på dette feltet, sammenlignet med andre OECD-land. Sysselsettingsgraden øker markant med utdanningsnivå blant personer med nedsatt funksjonsevne. Høyere utdanning er enda viktigere for denne gruppen enn for befolkningen for øvrig, for å komme ut i arbeidslivet.

En større andel blant personer med nedsatt funksjonsevne

- jobber deltid
- kombinerer jobb med trygd
- har lavere inntekt

Det er også kjønnsforskjeller ved at flere kvinner

- jobber i deltidstillinger
- opplever begrensninger i jobben
- har et udekt behov for tilrettelegging

De med sterkest grad av nedsatt funksjonsevne eller sykdom er også de som

- oftest jobber deltid
- har et stort udekt behov for tilrettelegging
- føler seg mest diskriminert

Mange med nedsatt funksjonsevne som står utenfor arbeidslivet, **ønsker** en jobb. Pr. 2018 er andelen på 24 prosent, som tilsvarer omtrent 85 000 personer. Det har vekket bekymring at antallet unge uførepensjonister har økt med 70 prosent siden 2005. Disse har ikke bare dårligere økonomi, men også dårligere livskvalitet. Samfunnsøkonomisk kan man realisere en gevinst på 13 milliarder kroner over en tiårsperiode dersom 14 500 flere funksjonshemmede kommer seg ut i jobb.

Arbeidsgiveres oppgir selv at de har positive holdninger til arbeidstakere med nedsatt funksjonsevne. Men selv om svært mange arbeidsgivere sier at arbeidstakere med nedsatt funksjonsevne har verdifull kompetanse, er det kun et mindretall som har gjort noe konkret for å rekruttere slike arbeidstakere. Undersøkelser av ansattes holdninger gir et blandet inntrykk. Selv om mange er positivt innstilte til et mer inkluderende arbeidsliv, mener mange at tilrettelagt arbeid for enkelte kan bety økt arbeidsbelastning for andre ansatte.

Kjønn

Tall fra SSB viser at det er nesten like mange kvinner og menn i arbeidsstyrken i Norge. Det norske arbeidsmarkedet er imidlertid kjønnsdelt når det gjelder hvilke sektorer og næringer menn og kvinner jobber i, og hvilke yrker de har. Det er en overvekt av kvinner i helse- og sosialnæringene og undervisningsnæringene, mens det er flest menn i industrinæringene og bygg- og anleggsvirksomhet.

Også på arbeidstid er det kjønnsforskjeller i arbeidslivet. Langt flere kvinner jobber deltid. Andelen sysselsatte kvinner som jobber deltid er dobbelt så stor som andelen menn som jobber deltid.

Litt i overkant av en av tre ledere er kvinner, mens under en fjerdedel av topplederne i Norge er kvinner. Andelen kvinnelige ledere er større enn andelen mannlige ledere i offentlig forvaltning. Det er imidlertid færre lederstillinger i offentlig forvaltning enn i privat sektor, der det andelen mannlige ledere er størst.

Forskjellen i lønn mellom kvinner og menn har blitt redusert i løpet av det siste tiåret og er mindre enn i de fleste andre land. I 2019 var kvinners gjennomsnittslønn 87,6 prosent av menns lønn når vi inkluderer både heltids- og deltidsansatte. Den viktigste forklaringen på forskjellen er det kjønnsdelte arbeidsmarkedet, dvs. at kvinner jobber i yrker og bransjer med lavere gjennomsnittslønn. Ungdommers utdanningsvalg er fortsatt kjønnsstradisjonelle, noe som fører til et kjønnsdelt arbeidsmarked.

LDO har i 2015 undersøkt diskriminering knyttet til graviditet. Undersøkelsen utført av Nors Gallup viser at diskrimineringen er utbredt. 51 prosent av kvinnene og 21 prosent av mennene i undersøkelsen oppgir å ha opplevd én eller flere former for diskriminering knyttet til graviditet eller permisjon i forbindelse med fødsel i årene 2008-2014. Dersom man ser bort fra de som oppgir at de ikke har fått tilstrekkelig informasjon om viktige saker på arbeidsplassen (et spørsmål som kan være åpent for ulik subjektiv vurdering) viser undersøkelsen at 42 prosent av kvinnene og 16 prosent av mennene oppgir å ha opplevd diskriminering.

De hyppigst oppgitte formene for diskriminering er (rangert etter utbredelse) utilstrekkelig informasjon om viktige saker på arbeidsplassen under permisjon, manglende lønnsforhandlinger i permisjonen, manglende lønnsjustering under permisjonen. Å bli fratatt arbeidsoppgaver (uønsket), og spørsmål om planer om å få barn på jobbintervju oppgis også av mange, både blant menn og kvinner.

Kvinner oppgir i betydelig større grad å være utsatt for de fleste formene for diskriminering på grunnlag av graviditet og foreldrepermisjon enn menn. Andelen av kvinnene og mennene som oppgir å ha opplevd negative reaksjoner fra ledere eller kolleger ligger imidlertid på et relativt sammenliknbart nivå. Svært mange av de som har vært ansatt i midlertidige stillinger oppgir å ha opplevd at de ikke har fått forlengelse som en følge av at de har blitt gravide eller at de har planlagt å ta ut foreldrepermisjon. Det relative omfanget av hendelser som kan tolkes som diskriminering på grunn av graviditet og foreldrepermisjon er klart størst innen finansiell tjenesteyting og forsikring. Dette gjelder spesielt blant kvinner, men også blant menn. Andelen opplevd diskriminering er også relativt høy innen offentlig forvaltning og undervisning, kraft og vannforsyning, og blant interesseorganisasjoner. (TNS/LDO 2015)

LHBTIQ

Mange lhbt-personer kvier seg for å være åpne overfor ledere, kollegaer og klienter (Andersen og Malterud, 2013). Nyere forskning kan si noe om hvordan lesbiske, homofile, bifile og transpersoner opplever det norske arbeidslivet. Fra internasjonal forskning vet vi at det kan være store, men ofte skjulte, utfordringer. Svensk og amerikansk forskning viser blant annet at ikke-heterofile har dårligere karriereutvikling enn heterofile.

Negative holdninger, ubetenksomme kommentarer og homovitsing kan gjøre det vanskeligere å stå frem med en ikke-heterofil orientering på jobben. Å ikke kunne eller ville være åpen, kan også føre til minoritetsstress. Når vi for eksempel vet at 1 av 5 menn har svært negative holdninger til homofile, så kan det være risiko å stå fram, for eksempel over for sin leder.

- Ni av ti lesbiske og åtte av ti homofile er åpne for de nærmeste arbeidskollegene. Rundt sju av ti er generelt åpne på arbeidsplassen (Andersen og Malterud, 2013).
- Bifile er i vesentlig mindre grad åpne om seksuell orientering på arbeidsplassen: To av ti bifile menn og tre av ti bifile kvinner er åpne for nærmeste arbeidskolleger, og enda færre er generelt åpne (Andersen og Malterud, 2013).

- Transpersoner opplever mer diskriminering i arbeidslivet enn lesbiske og homofile, og flere studier viser høy grad av arbeidsledighet blant personer i denne gruppen (Bakkeli og Grønningssæter, 2013).
- Transpersoner forteller om til dels alvorlig diskriminering på jobben, inkludert utestenging, trakassering og å miste jobben eller viktige arbeidsoppgaver (Van Der Ros, 2012).
- Mange har opplevd en generell negativ holdning på jobben mot andre personer fordi de er lesbiske, homofile, bifile eller skeive. Blant heterofile kvinner hadde 17 prosent opplevd dette, blant heterofile menn 26 prosent, blant homofile menn, lesbiske og bifile kvinner 29- 30 prosent, og blant bifile menn 42 prosent (Andersen og Malterud, 2013).

1.3.2.6 Mål 11 Bærekraftige byer og lokalsamfunn

Beskrivelse av status

Mål 11.1 er å innen 2030 sikre at alle har tilgang til tilfredsstillende og trygge boliger og grunnleggende tjenester til en overkommelig pris, og bedre forholdene i slumområder

Etnisitet

Innvandrere - spesielt personer fra områder som Afrika og Asia - er mer økonomisk sårbare enn resten av befolkningen. Innvandrere bor i mindre boliger og har færre kvadratmeter til rådighet per person i husholdningen. Innvandrere eier sjeldnere boligen de bor i enn det befolkningen for øvrig gjør. Dette gjelder også blant dem med svært lang botid i Norge. Det er færre innvandrere som eier bolig sammenlignet med den øvrige befolkningen. Blant alle innvandrere eide 58 prosent egen bolig i 2018. Til sammenligning tilhører 86 prosent av den øvrige befolkningen en husholdning som eier boligen (Bufdir, 2020). Tidligere forskning har dokumentert etnisk diskriminering på leiemarkedet. I en eksperimentstudie ble fiktive søknader på utleieannonser sendt for å undersøke responsen fra utleier på søkere fra ulike sosiale klasser og etniske tilhørigheter. Studien fant at personer med minoritetsbakgrunn hadde mindre sannsynlighet for å få tilslag på søknad om leie av bolig. Aller dårligst ut kom menn med arabiske navn som jobber i lavstatusyrker (Bufdir, 2020).

Funksjonsnedsettelse

En rapport publisert av SSB viser at kun 11 prosent av personer med funksjonsnedsettelse bor i bolig som er tilrettelagt for deres funksjonshemming. Blant personer med nedsatt hørsel eller syn er andelen 28 prosent, mens for personer med nedsatt bevegelsesevne har 21 prosent tilrettelagt bolig (Ramm, 2013).

Tall fra SSBs levekårsundersøkelse SILC om boforhold (SSB, 2018) viser at 65 prosent av personer med funksjonsnedsettelse bor i bolig som har kjøkken, soverom og bad på samme nivå som inngangsplanet. Det samme gjelder for 61 prosent av den totale befolkningen. Slike boliger har såkalt livsløpsstandard (Ramm, 2013). Dette innebærer i motsetning at 35 prosent av personer med funksjonsnedsettelse bor i boliger der trapper eller lignende kan skape utfordringer. Trapper, trinn, bakker eller andre hindringer gjør det vanskelig for rullestolbrukere og andre med bevegelseshemninger å komme inn i egen bolig eller på besøk.

I levekårsundersøkelsen SILC (SSB, 2015) svarer 34 prosent av personer med nedsatt funksjonsevne at inngangspartiet til boligen er tilgjengelig for rullestolbrukere. Det vil si at 66 prosent bor i boliger som ikke

har tilgjengelig inngangsparti eller utearealer for rullestolbrukere eller personer med en annen form for bevegelsehemning. Atkomstforhold kan være avgjørende for om en person kan bli boende i egen bolig eller ikke, dersom en funksjonsnedsettelse skulle oppstå – permanent eller midlertidig. Tall fra SSB (SSB, 2015) viser at de fleste hindringene for å komme inn i boligen består av trapper og trinn, og for husholdninger hvor noen har nedsatt funksjonsevne er dette tilfelle for 57 prosent. Andelen er noe høyere for husholdninger uten personer med nedsatt funksjonsevne, hvor det er 63 prosent. Videre oppgir kun 7 prosent av husholdninger hvor noen har funksjonsnedsettelse og 6 prosent av husholdninger uten personer med funksjonsnedsettelse at de har bratte partier som hindringer.

Mål 11.2 er å innen 2030 sørge for at alle har tilgang til trygge, tilgjengelige og bærekraftige transportsystemer til en overkommelig pris, bedre sikkerheten på veiene, særlig ved å legge til rette for kollektivtransport og med særlig vekt på behovene til personer i utsatte situasjoner, kvinner, barn, personer med nedsatt funksjonsevne og eldre.

Personer med nedsatt funksjonsevne bruker transportmidler i mindre grad enn befolkningen generelt. Difi innbyggerundersøkelse (Difi, 2017) viser at ca. 65 prosent av personer med nedsatt funksjonsevne oppgir at de har benyttet kollektivtransport det siste året, mot ca. 71 prosent i befolkningen ellers. Tallene sier ingenting om hvor ofte man bruker kollektivtransport.

SSBs levekårsundersøkelse om helse (SSB, 2015) viste at 6 prosent av personer med nedsatt funksjonsevne hadde vansker med å bruke offentlig transport på grunn av helseproblemer. 1 prosent i befolkningen generelt svarte det samme. Videre viser en undersøkelse gjort av Norges Blindforbund (Norges Blindforbund, 2016) at 73 prosent at de ville brukt kollektivtrafikk i større grad dersom det var bedre tilrettelagt. 16 prosent oppgir at de ikke ville brukt kollektivtransport i større grad med bedre tilrettelegging, mens 11 prosent oppgir at de ikke vet.

Undersøkelser viser at veier, parkeringsplasser og kollektivtransport er ikke tilstrekkelig tilgjengelig for personer med nedsatt funksjonsevne. I perioden 2009 til 2015 registrerte Kartverket veier for bevegelses- og synshemmede i 161 kommuner i Norge, både i sentrums- og tettstedsområder (Kartverket, 2017). Resultatet viser at 27 prosent av de registrerte veiene er tilgjengelige for brukere av manuell rullestol, 59 prosent er tilgjengelig for brukere av elektrisk rullestol, og kun 5 prosent av veiene er tilgjengelige for personer med nedsatt syn. Faktorer som gjør at veier ikke klassifiseres som tilgjengelige for rullestolbrukere er at de er smalere enn 1,8 meter, samtidig som dekketilstanden er ujevn. For personer med nedsatt syn er det kvaliteten på ledelinjer som avgjør i hvilken grad de er tilgjengelige. Kartverket har også registrert tilgjengeligheten til parkeringsplasser for rullestolbrukere, som viser at kun 1 prosent av HC-parkeringsplasser er tilgjengelige for brukere av manuell rullestol, og kun 2 prosent for elektrisk rullestol. Hovedårsaken til at parkeringsplassene ikke er tilgjengelige er at de er for små.

Et av hovedmålene i Nasjonal transportplan (2014-2023) er at transportsystemet skal være universelt utformet. I løpet av 2017 oppfylte 28 jernbanestasjoner kravene til universell utforming, mens 94 stasjoner vurderes som tilgjengelige. Alle stasjonene på jernbanenettet oppfylder kravene til et universelt utformet informasjonssystem (Samferdselsdepartementet Prop. 1S (2018-2019), 2018). Om lag 10 prosent av bussholdeplasser langs riksvei har fullgod standard i dag. Statens vegvesen anslår at om lag 2 750 holdeplasser ikke er i samsvar med standarder for universell utforming (Samferdselsdepartementet Prop. 1S (2018-2019), 2018).

Mål 11.7 er å innen 2030 sørge for at alle har tilgang til trygge, inkluderende og tilgjengelige grøntområder og offentlige rom, særlig for kvinner og barn, eldre og personer med nedsatt funksjonsevne

Personer med nedsatt funksjonsevne deltar i mindre grad i friluftaktiviteter enn befolkningen for øvrig. I Kommune-stat-rapporteringen (KOSTRA) for 2013 oppga ca. 50 prosent at de har minst ett rekreasjons- eller friluftsområde som er tilrettelagt etter prinsippene om universell utforming. De resterende kommunene rapporterer at de ikke har slike områder, eller at de ikke har rapport på dette (Miljødirektoratet, 2016). En kartlegging gjort av Friluftsrådernes Landsforbund (Friluftsrådernes Landsforbund, 2010) viser at under 3 % av friluftsområdene (basert på kartlegging i 14 fylker) tilfredsstiller kravene for universell utforming for personer med nedsatt bevegelighet og nedsatt syn.

1.3.2.7 Mål 12: Ansvarlig forbruk og produksjon, 13: stoppe klimaendringene, 14: livet i havet og 15: livet på land

For alle disse målene mener Bufdir at det viktig at barn, kvinner og menn, etniske minoriteter, personer med nedsatt funksjonsevne og lhbtqi-personer blir inkludert i beslutninger, at deres mening blir hørt, og at effekten av alle tiltak og økonomiske bevilgninger som iverksettes og igangsettes for å nå disse målene vurderes ut fra (positive og negative) effekter de har for disse gruppene – på kort og lengre sikt. Bufdir foreslår derfor at det skal gjøres en likestillingsanalyse av alle tiltak under disse målene – der også hensyn til barna også ivaretas. Relevante momenter å vurdere i en slik analyse er hvem som (ikke) eier eller bruker ulike ressurser, og evt. hvordan ulike grupper bruker disse.

1.3.2.8 Mål 16: Fred, rettferdighet og velfungerende institusjoner

Beskrivelse av status

Delmål 16.1 er å oppnå en betydelig reduksjon i voldsbruk og andel voldsrelaterte dødsfall.

SSBs Levekårsundersøkelse viser at seks prosent av befolkningen oppgir at de i den siste tiden er urolige for vold eller trusler på bosted. Noen mennesker har en livssituasjon som gjør dem mer sårbare enn andre. Risikoen for vold og overgrep er ekstra stor i alle situasjoner der en person er avhengig av hjelp i hverdagen. Risikoutsatte personer skal ha et like godt vern mot vold og overgrep som andre. Dette kan kreve tilrettelagte tiltak.

Personer med nedsatt funksjonsevne lever med større utsatthet for vold og overgrep enn andre. Nesten 1 av 10 med nedsatt funksjonsevne at de har vært utsatt for vold eller trusler, mens det er 4 prosent i befolkningen generelt (Bufdir, 2020). Levekårsundersøkelsen blant lesbiske og homofile og bifile fra 2013, viser at bifile kvinner i større grad enn andre er utsatt for vold og trusler (Bufdir, 2020).

Både barn og voksne med innvandrerbakgrunn overrepresentert i statistikker om vold. Overrepresentasjon av grupper er imidlertid avhengig av hvordan individer grupperes, og av hvilke andre bakgrunns- og årsaksfaktorer man kontrollerer for (Bredal, Eggebø, & Eriksen, 2020). Det er lite forskning på utsatthet for vold blant samer i Norge. Det som er gjort av undersøkelser, tyder imidlertid på at vold og seksuelle overgrep er et betydelig samfunnsproblem også blant samer i Norge. I en undersøkelse rapportere samer om høyere forekomst av alle typer vold sammenliknet med ikke-samer, unntatt når det gjaldt seksuelle overgrep blant menn, der det ikke var noen forskjeller (Eriksen, 2020).

I 2019 lanserte NKVTS studien «Ungdoms erfaringer med vold og overgrep i oppveksten» (UEVO-studien)⁵ en nasjonalt representativ omfangsundersøkelse av volds- og overgrepserfaringer og omsorgssvikt blant ungdom i alderen 12 til 16 år. Resultatene viser at barn og unge fortsatt er for dårlig beskyttet mot vold og overgrep, og at noen grupper barn og unge er dårligere beskyttet enn andre.

Undersøkelsen viste videre at omkring 1 av 20 har opplevd alvorlig fysisk vold som å bli sparket, slått med en hard gjenstand eller banket opp. 1 av 5 har opplevd mindre alvorlig fysisk vold i oppveksten, som for eksempel lugging, klyping, eller klaps med flat hånd. Omkring 1 av 5 har opplevd psykisk vold fra foreldre, altså gjentatte tilfeller av psykiske krenkelser. Litt i overkant av 1 av 20 har opplevd seksuelle overgrep fra en voksen.

UEVO-studien viser at voldshendelser svært sjelden skjer isolert. De fleste som har vært utsatt for én type vold eller overgrep, har også opplevd andre former for vold eller overgrep. Over halvparten av ungdommene som sa at de hadde vært utsatt for fysisk vold i oppveksten, hadde også vært utsatt for psykisk vold. Jentene rapporterte i større grad enn guttene å ha vært utsatt for flere typer vold.

Studien viser at vold og overgrep i løpet av oppveksten er forbundet med psykiske og somatiske helseplager allerede i tidlig ungdomsalder.

Studien viser at det i all hovedsak familieøkonomi og foreldres vansker med rus, psykisk sykdom eller kriminalitet som henger sammen med å ha hatt volds- og overgrepserfaringer i oppveksten. Ungdom med en funksjonsnedsettelse, og ungdom som ikke ønsker å kategorisere seg som hverken gutt eller jente har også flere erfaringer med vold og overgrep.

Barnevernet er ett av statens viktigste virkemiddel for å bekjempe vold og overgrep mot barn. I 2019 mottok barnevernet nesten 58 000 bekymringsmeldinger. Bekymringsmeldingene kan ha flere tema og i 37 000 av disse var vold i hjemmet, psykisk, og fysisk vold og seksuelle overgrep tema i meldingene. Over 54 000 barn mottok i 2019 hjelp fra barnevernet. Av disse fikk 60 prosent hjelp i form av tiltak i hjemmet, mens omtrent 40 prosent fikk et tilbud utenfor hjemmet. De fleste av disse bodde i fosterhjem. Grunnen til iverksatte barnevernstiltak er som regel utfordringer ved foreldrenes omsorg. Av nye tilfeller av barn med barnevernstiltak i 2019 var omtrent 3200 grunnet temaene knyttet til vold nevnt over.

Delmål 16.7 er å sikre lydhøre, inkluderende, deltakingsbaserte og representative beslutningsprosesser på alle nivå.

Norge har et velfungerende rettsvesen og godt utbygde og velfungerende institusjoner. Demokrati, menneskerettigheter og rettssikkerhet er en bærebjelke i det norske samfunnet. Grunnloven er et sentralt fundament for å sikre ytringsfrihet og grunnleggende rettsvern (Regjeringen.no, 2018).

Mange barn og unge i Norge deltar aktivt i organisasjoner og i politikk, noe som kan bidra til demokratiskolering, myndiggjøring og medvirkning (Bufdir, 2020). Stadig unge flere stemmer ved valg, melder seg inn i politiske ungdomspartier og en høyere andel melder at de er interesserte i politikk. De er

⁵ [Hafstad, G. S., & Augusti, E. M.](#) (Red.) (2019). *Ungdoms erfaringer med vold og overgrep i oppveksten: En nasjonal undersøkelse av ungdom i alderen 12 til 16 år*. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. (Rapport 4/2019).

gjennomgående fornøyde med hvordan demokratiet fungerer og har stor tillit til politikerne. For eksempel sier 8 av 10 videregående elever at de er fornøyde med måten demokratiet i Norge virker på (Bufdir, 2020).

Organisasjonene står fortsatt sterkt blant ungdom. Om lag 400 000 barn og unge er medlemmer i frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner. Likevel er det noe færre ungdommer som deltar i organiserte barne- og ungdomsaktiviteter i dag enn tidligere. Mange unge ser ut til å foretrekke å engasjere seg i enkeltsaker framfor i ungdomsorganisasjoner med forpliktende og langvarige medlemsdemokratiske prosesser (Bufdir, 2020).

Et gjennomgående trekk er at jenter fra ressurssterke hjem deltar i større grad enn andre. De er blant annet overrepresentert i elevråd og ungdomsråd, og stemmer oftere ved valg. Nyere forskning tyder imidlertid på at personer med lavere sosioøkonomisk bakgrunn mobiliseres til politisk handling gjennom sosiale medier. Slik ser det ut for at bruken av sosiale medier har bidratt til å utvide rommet for politisk deltagelse og til demokratisering av den politiske debatten (Bufdir, 2020). Rapporten "Samfunnsengasjert ungdom: Deltakelse i politikk og organisasjonsliv blant unge i Oslo" (Ødegård og Fladmoe, 2017) viser at minoritetsungdom i Oslo er like aktive i politiske aktiviteter som majoritetsungdom og at sosioøkonomiske ressurser har minimal betydning for rekruttering til slike aktiviteter.

De aller fleste kommuner i Norge har hatt kommunale ungdomsråd eller tilsvarende organer for lokal ungdomsmedvirkning i lang tid. Det har vært store forskjeller mellom ungdomsrådene når det gjelder hvordan de fungerer, og hvor aktive de har kunne være. Forskjellene har handlet om mandat og sammensetning, i tillegg til hvor mye ressurser som er blitt satt av til rådene i de enkelte kommunene. Etter at den nye kommuneloven trådte i kraft høsten 2019, ble ungdomsråd eller annet medvirkningsorgan for ungdom i kommuner og fylker lovfestet. Lovfesting kan ha en forsterkende effekt på lokal ungdomsmedvirkning.

Det følger av kommuneloven at alle kommuner og fylkeskommuner skal ha råd for personer med funksjonsnedsettelse. Medvirkning gjennom råd er viktig fordi denne gruppen som regel er underrepresentert i de alminnelige folkevalgte organene. Forskrift om medvirkningsordninger utarbeidet av KMD regulerer virksomheten i rådene og gjelder også for elderråd og ungdomsråd. Bufdir har med utgangspunkt i forskriften – i samarbeid med KMD, KUD og BFD—utarbeidet en veileder for arbeidet i råd for personer med funksjonsnedsettelse.

Rådene har rett til å uttale seg i alle saker som gjelder personer med funksjonsnedsettelse og slike saker skal kommunestyret, fylkestinget eller andre folkevalgte organer legge frem for rådene.

Kommunestyret og fylkestinget vedtar sammensetningen av rådene. Organisasjoner for personer med funksjonsnedsettelse har rett til å fremme forslag til kandidater til rådet. Forskriften bestemmer ikke en detaljert sammensetning av rådene. I veilederen understrekes det at kommuner og fylkeskommuner må sørge for at rådene er bredt sammensatt og representative for kommunenes innbyggere med funksjonsnedsettelse. Veilederen anbefaler bl.a. det er viktig å få inn flere unge i rådene med bakgrunn i Bufdirs kartlegging av råd fra 2016 som viser at 1 prosent av rådsmedlemmene er under 25 år. Det anbefales også å ha med politikere i rådet som vil kunne styrke kontakten mellom rådet og kommunestyret og kommunale utvalg.

Rådene arbeider for å skape like muligheter for innbyggere med funksjonsnedsettelse i kommuner og fylkeskommuner. Bufdir anbefaler i veilederen at FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne, bør være en overbygning/rammeverk for arbeidet i rådene. Det innebærer at

rådene må arbeide bredt og gi innspill på en rekke saksområder – f.eks. inkludering i skolen, tilgang til helse- og sosialtjenester, universell utforming mm.

Delmål 16.10 er å sikre allmenn tilgang til informasjon og beskytte grunnleggende friheter.

Ifølge SSB er denne indikatoren er oppfylt i Norge. Medievanerundersøkelsen til SSB viser imidlertid at det er noen kjønnsforskjeller når det kommer til mediebruk. En noe høyere andel kvinner (3 prosent) enn menn (29 prosent) oppgir for eksempel at de bruker papiravis, mens noe flere menn enn kvinner bruker fjernsyn og radio. Menn (91 prosent) har også en høyere bruk av internett enn kvinner (87 prosent).

Delmål 16.b er å fremme og håndheve ikke-diskriminerende lover og politikk.

Likestillings- og diskrimineringsloven forbyr diskriminering på alle samfunnsområder, også i privatlivet. Formålet med loven er å fremme likestilling og hindre diskriminering på grunn av kjønn, graviditet, permisjon ved fødsel eller adopsjon, omsorgsoppgaver, etnisitet, religion, livssyn, funksjonsnedsettelse, seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk, alder og andre vesentlige forhold ved en person. I tillegg til å forby diskriminering pålegger loven positive plikter til å jobbe aktivt for likestilling. Loven håndheves i hovedsak av Diskrimineringsnemnda.

SSBs undersøkelse av livskvalitet i Norge 2020 undersøker folks opplevelse av diskriminering. Undersøkelsen viser at nesten en av fire har opplevd en eller annen form for diskriminering, eller urettmessig forskjellsbehandling.

Det er forskjellsbehandling på grunn av sykdom/skade, kjønn og alder som er mest utbredt, dernest etnisk bakgrunn og politiske holdninger. 38 prosent av dem som har opplevd diskriminering har lav tilfredshet med livet. Det er dobbelt så stor andel sammenliknet med dem som ikke har opplevd diskriminering (18 prosent). I tillegg er det bare 14 prosent som rapporterer om høy tilfredshet med livet i gruppen som har opplevd en eller annen form for diskriminering.

Det er særlig de som opplever å ha blitt utsatt for forskjellsbehandling på grunn av funksjonshemming, sykdom/skade eller seksuell identitet som har lav tilfredshet med livet. Over halvparten er lite tilfredse. Man kan forestille seg en ekstra dimensjon ved tilfredsheten til disse gruppene fordi, som rapporten viste i kapittel 4., dårlig helse eller mangel på sosialt nettverk i seg selv har betydning for tilfredsheten. Subjektive livskvalitetsindikatorer personer med nedsatt funksjonsevne og ikke-heterofile kommer ut dårlig på. At mange opplever å bli forskjellsbehandlet i tillegg kan oppleves som ekstra belastende.

Blant de som har blitt diskriminert av andre grunner enn de som allerede er nevnt, varierer andelen som rapporterer om lav tilfredshet fra 35 prosent (etnisk bakgrunn) til 39 prosent (hudfarge).

Med hilsen

Anna Bjørshol (e.f)
avdelingsdirektør

Maren Anna Lervik
fagdirektør

2. Kildeliste

- Bredal, A., Eggebø, H., & Eriksen, A. (2020). Mangfoldsperspektiver i forskning. I A. Bredal, H. Eggebø, & A. M. Eriksen, *Vold i nære relasjoner i et mangfoldig Norge*. Oslo: Cappelen Damm Akademiske.
- Bufdir. (2016). *Kjønnslemlestelse*. Hentet fra [bufdir.no](https://bufdir.no/vold/Tvangsekteskap_og_aresrelatert_vold/Kunnskap_og_ressurser/Kjonnslemlestelse/):
- Bufdir. (2019). *Barn og unges rett til medvirkning*. Hentet fra [bufdir.no](https://bufdir.no/Barnevern/Fagstotte/Samarbeid_mellom_helse_og_barnevern/Barn_og_unges_rett_til_medvirkning/):
- Bufdir. (2020). *Barnefattigdom i Norge*. Hentet fra [bufdir.no](https://bufdir.no/Familie/Fattigdom/Ny_Barnefattigdom_i_Norge/):
- Bufdir. (2020). *Bruk av helsetjenester i et kjønnsperspektiv*. Hentet fra Statistikk om kjønnslikestilling: [bufdir.no](https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/kjonnslikestilling/Helse_og_kjonn/Helsetjenester/):
- Bufdir. (2020). *Diskriminering av samer, nasjonale minoriteter og personer med innvandrerbakgrunn*. Hentet fra [bufdir.no](https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Etnisitet/Diskriminering/):
- Bufdir. (2020). *Gjennomstrømning i utdanning og kjønn*. Hentet fra Statistikk om kjønnslikestilling: [bufdir.no](https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/kjonnslikestilling/Utdanning_og_kjonn/Gjennomstromning/):

- Bufdir. (2020). *Hatkriminalitet og diskriminering*. Hentet fra bufdir.no:
https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/lhbtiq/Hatkriminalitet_og_diskriminering/#heading32026
- Bufdir. (2020). *Helse og livskvalitet blant samer, nasjonale minoriteter og personer med innvandrerbakgrunn*. Hentet fra bufdir.no:
https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Etnisitet/helse_og_livskvalitet/#heading80566
- Bufdir. (2020). *Helsesituasjon og kjønn*. Hentet fra Kjønnsligestilling:
https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/kjonnsligestilling/Helse_og_kjonn/Helsesituasjon/
- Bufdir. (2020). *Ledelse og kjønn*. Hentet fra bufdir.no:
https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/kjonnsligestilling/Arbeidsliv_og_kjonn/Ledelse/
- Bufdir. (2020). *Levekårsstatus for personer med nedsatt funksjonsevne. Trygghet og rettssikkerhet*. Hentet fra bufdir.no:
https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Nedsatt_funksjonsevne/Rettssikkerhet/#heading7595
- Bufdir. (2020). *Notat om likestillingskonsekvenser av covid-19-pandemien: økonomi og arbeidsliv*. Oslo: Bufdir.
- Bufdir. (2020). *Organiserte fritidsaktiviteter- arena for medvirkning og demokrati*. Hentet fra Oppvekststatus:
https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/oppvekst/Samfunnsdeltakelse/Fritidsaktiviteter/
- Bufdir. (2020). *Politikk og samfunnsliv - deltakelse og representasjon av samer, nasjonale minoriteter og personer med innvandrerbakgrunn*. Hentet fra bufdir.no:
https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Etnisitet/politikk_og_samfunnsliv/#heading79768
- Bufdir. (2020). *Samfunnsdeltakelse*. Hentet fra Oppvekststatus:
https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/oppvekst/Samfunnsdeltakelse/
- Bufdir. (2020). *Seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og kjønnskarakteristika - Arbeidsliv*. Hentet fra bufdir.no: https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/lhbtiq/Arbeidsliv/
- Bufdir. (2020). *Utdanningsnivå og kjønn*. Hentet fra Statistikk om kjønnsligestilling:
https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/kjonnsligestilling/Utdanning_og_kjonn/Utdanningsniva/
- Bufdir. (2020). *Utdanningsvalg og kjønn*. Hentet fra Statistikk om kjønnsligestilling:
https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/kjonnsligestilling/Utdanning_og_kjonn/Utdanningsvalg/
- Bufdir. (2020). *Utsatthet for vold og kjønnsforskjeller*. Hentet fra bufdir.no:
https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/kjonnsligestilling/Vold_og_kjonn/Utsatthet_for_vold/#heading24640
- Bufdir. (2020). *Økonomi og kjønn*. Hentet fra bufdir.no:
https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/kjonnsligestilling/Okonomi_og_kjonn/
- Bufdir. (2020). *Økonomi og økonomisk handleevne blant samer, nasjonale minoriteter og personer med innvandrerbakgrunn*. Hentet fra bufdir.no:
https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Etnisitet/okonomi/okonomi_og_okonomisk_handleevne/#heading80623

- Bufdir. (2020). *Økonomi og økonomisk handleevne*. Hentet fra bufdir.no:
https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Etnisitet/okonomi/okonomi_og_okonomisk_handleevne/
- Dammen, C. (2018). *ssb.no*. Hentet fra 4 prosent utsatt for uønsket seksuell oppmerksomhet:
<https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/4-prosent-utsatt-for-uonsket-seksuell-oppmerksomhet>
- Difi. (2017). *Difis Innbyggerundersøkelse*. Oslo: Difi.
- Direktoratet for forvaltning og IKT. (2018, desember 13). *Direktoratet for forvaltning og IKT*. Hentet fra Statusmåling 2018 - Oppsummering: <https://uu.difi.no/tilsyn/statistikk-og-undersokelser/statusmaling-2018-oppsummering>
- Direktoratet for forvaltning og IKT. (2020, okt 8). *EUs webdirektiv (WAD)*. Hentet fra Direktoratet for forvaltning og IKT: <https://uu.difi.no/krav-og-regelverk/eus-webdirektiv-wad>
- DNB/SSB/Menon/NAV. (2019). *dnb.no*. Hentet fra <https://huninvesterer.no/artikkel/86-av-alle-minstepensjonister-er-kvinner>
- Eriksen, A. (2020). Omfang av vold og seksuelle overgrep blant samer og ikke-samer. I A. Bredal, H. Eggebø, & M. Eriksen, *Vold i nære relasjoner i et mangfoldig Norge*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Folkehelseinstituttet. (2014). *Folkehelse rapporten 2014: Helsetilstanden i Norge. (FHI Rapport nr. 4, 2014)*. Oslo: Nasjonalt folkehelseinstitutt.
- Friluftsrådernes Landsforbund. (2010). *Oppsummering av kartlegging av tilgjengelighet og universell utforming av friluftsområder*. Sandvika: Friluftsrådernes Landsforbund.
- Kartverket. (2017). *Data om tilgjengelegheit i tettstader og friområde*. Hentet fra Data om tilgjengelegheit i tettstader og friområde: www.kartverket.no
- Kompetanseteamet mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og negativ sosial kontroll. (2019). *Årsrapport 2018*. Oslo: Bufdir.
- Miljødirektoratet. (2016). *Miljøstatus*. Hentet fra Miljøstatus: miljostatus.miljodirektoratet.no
- NAV. (2020). *nav.no*. Hentet fra Alderspension: <https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/statistikk/pensjon-statistikk/alderspension>
- Norges Blindeforbund. (2016). *Undersøkelse - Synshemmede og kollektivtransport*. IPSOS.
- Ramm, J. &. (2013). *Personer med nedsatt funksjonsevne. Indikatorer for levekår og likestilling*. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Regjeringen.no. (2018). *16. Fred, rettferd og velfungerande institusjonar*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/tema/fns-barekraftsmal/16.-fred-og-rettferdighet/id2590205/?expand=factbox2596970>
- regjeringen.no. (2020). *regjeringen.no*. Hentet fra Bærekraftsmålene:
<https://www.regjeringen.no/no/tema/fns-barekraftsmal/id2590133/>
- Samferdselsdepartementet Prop. 1S (2018-2019). (2018, okt). Samferdselsdepartementet Prop. 1S (2018-2019). *Samferdselsdepartementet Prop. 1S (2018-2019)*. Finansdepartementet.

- Sentio. (2017). *Bruk av kollektivtransport i befolkningen og blant personer med nedsatt funksjonsevne*. Trondheim: Sentio Research Norge.
- Slette-meås, D. (2014). *IKT-bruk i befolkningen og barrierer for digital inkludering*. Oslo: Deltasenteret/SIFO.
- SSB. (2012). *Levekårsundersøkelsen om helse*. Hentet fra Levekårsundersøkelsen om helse: <https://www.ssb.no/helseforhold>
- SSB. (2015, November 25). *Få bor i boliger fullt tilgjengelige for rullestolbrukere*. Hentet fra Få bor i boliger fullt tilgjengelige for rullestolbrukere: <https://www.ssb.no/bygg-bolig-og-eiendom/artikler-og-publikasjoner/fa-bor-i-boliger-fullt-tilgjengelige-for-rullestolbrukere>
- SSB. (2015). *SSBs levekårsundersøkelse om boforhold (SILC)*. Hentet fra SSBs levekårsundersøkelse om boforhold (SILC): [ssb.no/bo](https://www.ssb.no/bo)
- SSB. (2015). *SSBs levekårsundersøkelse om helse (EU-SILC)*. Hentet fra SSBs levekårsundersøkelse om helse (EU-SILC): <https://www.ssb.no/helseforhold>
- SSB. (2018, November 18). *SSBs levekårsundersøkelse om boforhold (SILC)*. Hentet fra SSBs levekårsundersøkelse om boforhold (SILC): [ssb.no/bo](https://www.ssb.no/bo)
- SSB. (2018). *SSBs levekårsundersøkelse om helse*. Hentet fra SSBs levekårsundersøkelse om helse: <https://www.ssb.no/helseforhold>
- SSB. (2020). *Indikatorer for bærekraftsmålene*. Hentet fra SSB: <https://www.ssb.no/sdg>
- SSB. (2020). *Nesten 111 000 barn vokser opp med vedvarende lave husholdningsinntekter*. Hentet fra <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/nesten-111-000-barn-vokser-opp-med-vedvarende-lave-husholdningsinntekter>
- Støren, K., Rønning, E., & Gram, K. (2020). *Livskvalitet i Norge 2020*. Oslo/Kongsvinger: SSB.
- Wendelborg, C., & Tøssebro, J. (2008). School placement and classroom participation among children with disabilities in primary school in Norway: A longitudinal study. *European Journal of Special Needs Education*, 23(4), ss. 305-319.
- Wendelborg, C., Røe, M., Molden, T. H., & Wik, S. E. (2020). *Barrierer i det fysiske læringsmiljøet for elever med nedsatt funksjonsevne*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning. Hentet fra <https://bufdir.no/Bibliotek/Dokumentside/?docId=BUF00005193>